

● *Parmalat*

● *Bölgesel teşvik*

● *Petrolün, daha kıt ve pahalı olduğu
günlere doğru*

● *Hazine 54,8 katrilyon faiz ödeyecek*

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU

TÜRMOB
Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı

Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı
Bilanço Dergisi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

Parmalat ve denetçi rotasyonu

İtalya'nın dev şirketlerinden Parmalat'ın hesaplarında ortaya çıkan usulsüzlükler ve yolsuzluklar denetim sürecinin tekrar tartışmaya açılmasına sebep oldu.

Denetim, denetçi ve standartların tartışılması ve sorgulanması mesleğin gelişmesine ivme katacaktır. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu IFAC'ın da açıkladığı gibi yolsuzluk ve usulsüzlük yapılacak zeminlerin varlığı devam ettiği ve şirket yöneticilerinin dürüst davranma niyetleri sağlanamadığı takdirde, denetçinin yapabileceği fazla bir şey yok. Kötü niyetlilere karşı denetçiden tek başına mucize beklemek doğru olmaz. Ancak bu düzenleyici otoritelerin tedbir almayacağı anlamına da gelmez. Grup şirketlerinin denetimine yönelik standartların günümüz koşullarını kavrayıcı nitelikte olması gerekiyor.

Enron ve Parmalat olaylarının gösterdiği bir diğer önemli sorun da denetçi rotasyonu. Bir denetim firması en fazla kaç yıl süre ile aynı şirketi denetlemeli? Parmalat skandalının yaşandığı İtalya'da bu süre dokuz yıldır, ancak görüldü ki grup şirketlerinin bazılarında bu süreye bile uymamıştır. IFAC'ta denetçi rotasyonunda yedi yıllık bir süre benimseniyor.

Ülkemizde SPK mevzuatına göre denetim firmaları beş hesap dönemi iş yaptıktan sonra tekrar aynı firmayı denetleyebilmeleri için iki hesap döneminin geçmesi gerekiyor. BDDK mevzuatına göre ise bu süre azami dört hesap dönemi.

Bu olayda muhasebe meslek örgütüne düşen görev, meslek etiği, grup şirketlerinin denetimi ve denetim rotasyonu konusunda ortaya çıkan sorunları iyi analiz ederek kararlar almaktır.

Muhasebe meslek örgütü bu konuda çalışmalara başlamıştır aynı duyarlılığın yasa koyucular tarafından da gösterilmesi gerekiyor.

Dergimizin bu sayısında da ilgi ile okuyacağınızı umduğumuz haber ve araştırmalara yer verdik. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

Parmalat

Parmalat şirketinin hesaplarındaki, yolsuzlukların ve usulsüzlüklerin ortaya çıkması denetim sürecini tekrar kamuoyunda tartışmaya açtı. Denetim firmalarının rotasyonundan, standartların revizyonuna kadar bir çok konu yeniden tartışmaya açıldı. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, vergi cennetleri tehlikesine dikkat çekerek şirket yönetimlerinin dürüst davranma konusunda gerçek istekleri olmadığı sürece, etkin güvenlik önlemleri sağlanmasının zor olduğunu açıkladı.

29 ülkede 30.000 çalışanı bulunan Parmalat Gıda Şirketi, hesaplarında milyarlarca doların görünmemesi üzerine, Aralık ayında iflasını ilan etti. İflas işlemi, Amerika Merkez bankasının Parmalat'ın şirketlerinden Cayman Adalarında bulunan Bonlat'ın güya sahip olduğu 5 milyar dolar değerindeki nakit ve senetlerin ortada olmaması nedeniyle başlatıldı.

Deloitte Touche, 1999'dan beri, İtalyan Denetim standartlarına göre, Parmalat grubunun baş denetçisi. Deloitte Touche'dan önce, Grant Thornton denetimden sorumlu idi. Grant Thornton'ın İtalya'daki denetim firmalarının

9 yılda bir rotasyonunun gerektiği kurala uymadığı için görevi, Deloitte devralmıştı. Buna rağmen, Grant Thornton Parmalat'ın 200 şirketinden 18'inin denetimine devam etti. Bu şirketlerin arasında, Parmalat'ın kayıp paralarını saklamada baş araç olarak kabul edilen Cayman Adalarında bulunan Bonlat Finans Şirketi de bulunuyor. Şirketin sermayesini artırmasına yardım eden pek çok büyük bankanın, Parmalat ile ilişkisi bulunuyor.

Ocak 2004'de Amerika Sermaye Piyasası Kurulu bu durumu, yaptığı soruşturmalar arasında "tarihteki en utanmaz-yüzsüz şirket hilesi" olarak açıkladı. Parmalat,

Amerikalı yatırımcılara karşılığı olmayan 100 milyon dolar değerinde senet sattı ve malvarlığını en az 5 milyar dolar şişirdi.

Amerika emeklilik fonu tarafından gıda grubuna karşı açılan davada, Citigroup, Deloitte Touche ve Grant Thornton sanıklar arasında bulunuyor.

Parmalat, Deloitte Touche ve Grant Thornton'ı denetçi olarak işlerine son verdi.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IAASB), mevcut UMS'lerin kapsamadığı, grup finansal tablolarının denetimi ile ilgili sorunlar için standartlar ve kılavuzlar oluşturmak ve

UMS'leri, grup finansal tablolarının denetimine uygulamak için kılavuzlar sağlamak amacıyla yeni bir çalışma başlattı.

Mevcut UMS 600, başka bir denetçi tarafından denetlenen grup şirketlerinin finansal bilgilerini içeren grup finansal tablolar olduğunda, grup denetçisi, diğer denetçinin yaptığı işin grup finansal tablolarının denetimini nasıl etkileyeceğini saptamak durumunda. Önerilen revize UMS 600, IAASB'nin "grup denetçisi, diğer denetçi tarafından hangi işlerin yapılacağına karar verme konusunda sorumluluğu vardır" görüşünü yansıtmakta.

Diğer denetçinin mesleki niteliklerine, bağımsızlığına, mesleki yeterlilik ve olanaklarına ek olarak, grup denetçisi diğer denetim şirketinin kalite kontrol süreçleri ile de ilgilenmelidir.

Grup denetçisi, diğer denetim şirketinin, Uluslararası Kalite Kontrol Standartları (ISQC) 1 "Denetim, Güvence ve Diğer İlgili İşler için Kalite Kontrolü" tarafından önerilen kalite kontrol süreçlerine uygunluk sağladığının temsilcisidir.

Tek Sorumlu

Önerilen revize UMS 600; "tek sorumlu" durumunda, grup şirketlerinin finansal bilgilerinde ve grup finansal tablolarında takdir edilen maddi yanlışlıklar risklerine karşılık gelen konsolidasyonlarında, ilgili denetçiler ya da diğer denet-

çilerin direkt olarak yapılan işlerin kapsamını belirlemede grup denetçisi sorumlu olacak. Grup şirketlerinin finansal bilgileri ile ilgili yürütülen işlerin belirlenmesinde, grup denetçisi, ilgili denetçilerin ya da diğer denetçilerin yaptıkları işlere katılıp katılmayacağı konusunu dikkate

alacak. Grup denetçisi ayrıca, grup denetimi amacına yönelik olarak, ilgili denetçilerin ya da diğer denetçilerin işlerinin yeterliliğini de tayin edecek.

Sorumlulukların Bölünmesi

Yoğun müzakerelerden sonra, IAASB, sorunun pratikteki sonuçları ve ulusal standartların uluslararası standartlar ile uyumlu hale getirilmesi istekleri üzerine, görüşmeye açılan taslakta, "Sorumlulukların Bölünmesi"nin "Tek Sorumlu"ya alternatif olması yaklaşımının alınması kararına vardı.

Grup denetçisinin finansal raporlar hakkında denetim kanaatini üstünde sorumlulukları bölmesine, ulusal standartların olanak vermesi ve ulusal kanun ve düzenlemelerin izin vermesi durumunda, grup denetçisi bu yaklaşımı uygulama konusunda serbest olacak. Eğer grup denetçisi bu yolu izleyecekse, kişi ulusal standartlara ve ulusal kanun ve düzenlemelere uyduğu kadar, önerilen revize UMS 600'deki ilgili standartlara ve kılavuzlara da uyması gerekecek.

Teyit Prosedürü – UMS 505

İtalyan ve Uluslararası Standartlar, denetçilerin, teyitleri kullanarak finansal tablolarda gösterilen

miktarları destekleyecek yeterli uygun kanıtları elde etmek için yeterli olup olmayacağı konusunda karar vermesini gerekli kılmakta. Bu standartlar, denetçilerin, talepleri gönderileceklerin, teyitleri gönderilmesi ve hazırlanması ve taleplere verilen cevaplarla ilgilenecek kişilerin seçilmeleri sürecinde kontrol sağlamalarını gerekli kılmakta. Ayrıca denetçiler, faks teyitlerinin kaynağını da onaylamak durumunda. Bilgilerin açıklığına bağlı olarak, denetçi alınan faks bilgilerini desteklemek üzere, tarafları yazılı teyitte bulunmaya davet edebilir.

IFAC'ın Konuya İlişkin İlk Duyurusu

IFAC, Parmalat iflasından sonra, şirket yöneticileri ve danışmanlarından, denetim firmalarına kadar, finansal raporların hazırlanmasında dolaylı ya da dolaysız ilgisi olan herkesi uyarı olmaya çağırırdı.

IFAC Başkanı Rene Ricol "Parmalat olayı göstermektedir ki, hükümetlerin, küresel düzenleyicilerin, IFAC'ın ve muhasebe örgütlerinin denetim standartlarını, düzenlemelerini ve ortak yönetim kurallarını geliştirmek ve güçlendirmek için gösterdiği tüm çabalara karşın, eğer finansal raporlamalarla ilgili kişiler yeni gereksinimlere tam olarak uyum sağlamıyorlarsa ve ülkelerin yasaları bu yeni ihtiyaçları yürür-

lüğe koymuyorlarsa, gelişme sağlamak çok zordur." dedi.

Parmalat olayında, üst düzey ve görünüşte sorumlu şirket müdürlerinin uzun bir süredir sahtekarlığa karıştıkları ve zimmelerine para geçirdikleri iddiaları göstermektedir ki, şirket yönetim kurulu üyelerinin dürüst davranma konusunda gerçek istekleri olmadığı sürece, etkin güvenlik önlemleri sağlan-

ması zordur.

Olayın kamuya yansımından ve gerçeklerin ortaya çıkmasından beri IFAC konuyu yakından izlemektedir. Parmalat olayında, finansal tabloları hazırlayanların ve denetçilerin ne derece kabahatleri olduğu konusunda yorum yapmak için erken ve bunun IFAC'ın görevi olmamasına karşın, eğer otoriteler meslek mensuplarını hatalı bulurlarsa, IFAC, en ağır cezanın verilmesi konusunda destek verecektir.

IFAC, İtalyan hükümeti ve Finans ve Ekonomi Bakanlığının,

yatırımcıları daha iyi korumak amacıyla İtalyan denetim sistemini ve sermaye piyasalarını düzenleme konusundaki görüşlerini paylaşmaktadır.

Birkaç ay önce IFAC, yeni Üyelik Uyum Programı toplantısında, uluslararası muhasebe mensupları tarafından işbirliğine çağırıldı. Uyum Programının bir parçası olarak, üye kuruluşlar (ulusal muhasebe kuruluşları) hem IFAC standartlarını (denetim hizmeti veren meslek mensuplarının

kalite kontrol sistemini uygulama gerekliliği) hem de Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu Finansal Raporlama Standartları'nı uygulamaya koymak (ulusal kanun ve uygulamalara konu

olan) zorundadırlar. Uyum Programına göre, IFAC üyesi kuruluşlar, üyelerini uluslararası muhasebe ve denetim standartlarını uyabilmeleri için yapılandırmak ve gerekli tahkikat ve disiplin işlerini yerine getirmek durumundadır.

IFAC, şeffaf raporlama ve yasalarla uyumu engelleyen, karmaşık mali yapı ve vergi cennetlerine karşı uyarıda bulundu. Bu yapıların giderek daha çok kullanılıyor olması, vergi cennetlerinin yolsuzluklarla ilgili para transferleri ve kara para aklama ile olan ilişkisi, finansal transferleri izlemeyi zorlaştırmakta ve şeffaf ve doğru finansal tablolar çıkarılmayı engellemektedir.

Bölgesel teşvik

Fert başına GSYİH rakamları 1500 doların altında kalan illere bölgesel teşvikler getiriliyor. Yeni istihdam edilen personelin ücretle - rinden kesilen gelir vergisi stopajı alınmayacak sigorta primi işveren payları hazine tarafından ödenecek. Ayrıca bedelsiz yatırım yeri tah - sisi ve enerji desteği sağlanacak.

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile bölgesel teşvikler getiriliyor. Fert başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla rakamları 1500 doların altında kalan illerde bu teşvikler uygulanacak.

Enerji desteği, vergi teşvikleri ve diğer mali yüklerin azaltılması açısından Kanunun kapsamına Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nca 2001 yılı için belirlenen fert başına GSYİH miktarları 1500 dolar veya daha az olan iller girecek.

Kanunun uygulama süresi içinde, 2001 yılı sonrasında illerin fert başına GSYİH miktarları değişse de Kanunun kapsamında bir değişiklik olmayacak.

Bedelsiz arsa ve arazi temini açısından kapsama tabloda belirtilen illerin yanı sıra kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki diğer illerde girecek.

Yeni istihdam sağlayan işverenlerin, bu istihdamlar nedeniyle hesaplanacak gelir vergisinin tamamının veya bir kısmının, verecekleri muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden gelir vergisine mahsup edilerek terkin edilmesi suretiyle istihdam üzerindeki yükün azaltılması amaçlandı.

Personelin ücretleri üzerinden yapılacak gelir vergisi stopajının genel kurallar çerçevesinde hesaplanarak kesilmesi, verilen muhtasar beyanname ile tahakkuk ettirilmesi, ancak tahakkuktan terkin edilerek ilave istihdam sağlayan işverene bu kadarlık bir ek imkan sağ-

lanması öngörüldü. Böylece ilave istihdamın işverene maliyeti, terkin edilen gelir vergisi stopajı kadar azalacak.

Uygulama 31.12.2008 tarihinde son bulacak. Örneğin, 2004 yılı başında sağlanan bir ilave istihdam için 5 yıl teşvik sağlanırken, 2008 yılının son aylarında sağlanan bir ilave istihdam için sağlanan teşvik ancak birkaç aylık olacak. Böylece ilave istihdamın mümkün olduğunca erken sağlanması amaçlandı.

Eskiden beri faaliyetine devam eden işletmeler açısından, düzenlemede yeni işe alınan işçi sayısı, mükelleflerin 1.10.2003 tarihinde önce vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde

fiilen çalıştırdıkları işçiler olarak ifade edildi. Teşvikten yararlanacak işverenin farklı illerde birden fazla işyeri bulunması halinde ilave işçi sayısı uygulamasında bu işyerlerine ilişkin olarak Sosyal Sigortalar Kurumuna verilen sigorta prim bordrolarında belirtilen işçi sayısının toplamı baz alınacaktır.

Terkin edilecek vergi tutarı sınırlandırılmış olup, bu tutar organize sanayi ve endüstri bölgelerinde, yeni işe alınan işçi sayısı ile asgari ücret üzerinden ödenmesi gereken verginin çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmayacak.

Yapılan bir diğer düzenleme ile gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin kapsama dahil illerdeki işyerlerinde yeni işe aldıkları işçiler için 506 sayılı Kanunun 72 ve 73 üncü maddeleri uyarınca prime esas kazançları üzerinden tahakkuk ettirilecek primlerin işveren hissesinin bir kısmının veya tama-

mının Hazinece karşılanması öngörülmekte.

En az 10 kişilik istihdam öngören yatırımlar için gerçek veya tüzel kişilere, Hazine'ye, katma bütçeli kuruluşlara, belediyelere veya il özel idarelerine ait arazi veya arsaların yatırımcılara bedelsiz olarak devri öngörülmekte. Ayrıca organize sanayi veya endüstri bölgelerindeki arazilerin de yatırımcılara bedelsiz tahsisi öngörülmüyor.

Devredilen arazi veya arsaların el değiştirmesinin yatırımı etkilemesi için tapu kaydına şerh konulması öngörüldü. Belirlenecek sürenin dolması ile şerh kaldırılacak ve hak sahibi söz konusu taşınmaz üzerinde her türlü tasarrufunda serbest olacak.

Yatırım taahhüdünü gerçekleştirmeyen ve uygulanan teşviki kötüye kullananlardan taşınmaz geri alınabilecek.

31.12.2008 tarihine kadar, bazı yörelerde ve seçilmiş bazı sektörlerde faaliyete geçen, fiilen ve sürekli olarak asgari 10 işçi çalıştıran ve bu istihdamı enerji desteğinden yararlanan süre boyunca muhafaza edecek işletmelerin elektrik enerjisi giderlerinin çalıştırılan işçi sayısı ve faaliyet gösterilen yer ile bağlantılı olarak yüzde 20 ile yüzde 50'sinin Hazinece karşılanması öngörülmüyor.

Serbest Bölgeler Kanunun'da yapılan değişiklikle, bölgede Türk kanunlarının geçerli olması sağlanıyor. Serbest Bölgelerde faaliyet gösteren mükelleflerin uluslararası açılımları dikkate alınarak kayıt ve belge düzeni konusunda esneklik sağlanması amacıyla Maliye Bakanlığı'na bölgede yer alacak firmalar ile ilgili özel düzenlemeler yapılabilmesi konusunda yetki veriliyor.

İl	Fert Başına GSYİH (\$)	İl	Fert Başına GSYİH (\$)	İl	Fert Başına GSYİH (\$)
Kırşehir	1488	Osmaniye	1157	Adıyaman	918
Sinop	1459	Düzce	1142	Kars	886
Giresun	1443	Çankırı	1136	Van	859
Amasya	1439	Siirt	1111	Iğdır	855
Uşak	1436	Gümüşhane	1075	Yozgat	852
Malatya	1417	Ordu	1064	Ardahan	842
Sivas	1399	Erzurum	1061	Hakkari	836
Tokat	1370	Bartın	1061	Bingöl	792
Diyarbakır	1313	Bayburt	1017	Bitlis	646
Afyon	1263	Şanlıurfa	1008	Şırnak	638
Batman	1246	Mardin	983	Muş	578
Erzincan	1158	Aksaray	966	Ağrı	568

İhracatın yol haritası

Dış Ticaret Müsteşarlığı, sürdürülebilir ihracat artışını sağlayarak ihracat yapısını oluşturmak amacıyla 2004-2006 yıllarını kapsayan ihracat stratejisi planı hazırladı. Plan önümüzdeki üç yılın ihracat hedeflerinin yol haritasını çizmeyi amaçlıyor. 2006 sonu itibariyle ihracatın 75 milyar dolara çıkarılması hedefleniyor.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, son yıllarda başarılar kat eden ihracatın daha üst seviyelere gelmesi için 2004-2006 ihracat strateji planı hazırladı. Planın beş öncelikli alanı, pazarlama, bilgi teknolojileri, finansman ve destek mekanizmaları, ikili ve çok taraflı ticari ilişkiler ile kurumsal yapıyı, işbirliği ve koordinasyon olarak tespit edildi.

Planda yer alan bazı stratejik amaçlar şöyle;

Kaliteli Türk ürünlerinin, başta hedef ülkeler olmak üzere, dış pazarlamada müşteri odaklı ve dinamik tekniklerle tanıtım ve pazarlamasını sağlamak, ihracatta e-ticaret yöntemlerinin kullanımında artış sağlanması başta KOBİ'ler olmak üzere, firmaları ihracata yönlendirecek destek mekanizmalarının geliştirilmesi,

Eximbank kredi, sigorta ve teminat programlarının kullanım koşullarının iyileştirilmesi, yeni programlar geliştirilmesi ve Eximbank'ın orta ve uzun vadeli programlara ağırlık verecek bir yapıya kavuşturulması, Girdi maliyetlerinin rekabetçi düzeylere çekilmesi ve ihracatta maliyet arttırıcı unsurların ortadan kaldırılması,

Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge'ye verilen desteklerin etkin hale getirilmesi,

İkili ve çok taraflı ticari ilişkiler kapsamında, ihracatçıların pazara giriş olanaklarını geliştirmek ve mevcut pazar paylarını arttırmak,

İhracatın geliştirilmesi ve önündeki engellerin kaldırılması amacıyla kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyo-

nu sağlayacak yapı ve işleyişleri geliştirmek,

İhracata ilişkin her türlü bilginin eşgüdüm içinde, güncel, etkileşimli ve küresel standartlara uygun olarak kullanımını sağlamak ve Türkiye'nin ihracat potansiyelinin tanıtılması için gerekli altyapıyı oluşturmak,

Sektörel öncelikler de dikkate alınarak, ihracatçılara uluslararası rekabetçi fiyatlardan girdi temin etmek, üretim ve ihracat aşamasında yeterli ve etkin destek sağlayacak mekanizmaları geliştirmek,

İkili ve çok taraflı ticari ilişkiler kapsamında, ihracatçıların pazara giriş olanaklarını geliştirmek ve mevcut pazar paylarını arttırmak,

İhracatın geliştirilmesi ve önündeki engellerin kaldırılması amacıyla kamu, özel sektör ve sivil toplum

kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayacak yapıları ve işleyişleri geliştirmek.

Stratejik planın genel amacının performans göstergesi, 2006 yılı sonu itibarıyla ihracatımızın 75 milyar dolara çıkarılması olarak belirlendi. Stratejik planda belirlenen hedeflere ulaşıldığında, ihracatın 2004-2006 yılları arasında yaklaşık yüzde 60 oranında artması öngörülmüyor.

İhracatın yapısal sorunları

Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ilgili sektör ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ile hazırlanan rapor, ihracatın yapısal sorunları konusunda şu saptamalara ulaştı;

Serbest ticaret politikalarının benimsenmesiyle, 1980 öncesi 2.3 milyar dolar olan ihracatını yirmi üç senelik bir süreç içinde 17 kat artırarak 2002 yılı sonunda 35.8 milyar dolar seviyesine yükselten ülkemizin, 2002 yılında toplam 6,3 trilyon dolar olan dünya ihracat hacminden sadece yüzde 0.57 düzeyinde bir pay alması, henüz ihracat performansımızın istenen düzeye ulaşmadığını göstermektedir.

1980 sonrası ihraç pazarlarımızın

Türkiye'nin Dünya İhracat İçindeki Payı			
	Dünya İhracatı (milyar dolar)	Türkiye İhracatı (milyar dolar)	Pay (%)
1979	1,615	2.3	0.14
1985	1,947	8.0	0.41
1990	3,387	13.0	0.38
1995	4,925	21.6	0.44
2000	6,186	27.8	0.45
2001	5,984	31.3	0.52
2002	6,272	35.8	0.57

Kaynak : DTÖ, DIE

gelişim sürecinde, Avrupa Birliği ülkeleri en sıkı ticari ilişkiler içinde olduğumuz ülke grubu olmuştur. Gelişmiş bir ekonomik bölge olması nedeniyle dünya ithalatından aldığı pay yüzde 37 gibi yüksek bir oranda olan Avrupa Birliği'nin ülkemiz ihracatındaki payı Gümrük Birliği ve coğrafi yakınlığımız gibi faktörlerin de etkisiyle yüzde 52 düzeyine ulaşmıştır. Dünya ithalatından yüzde 22 pay alan Asya ve Kuzey Amerika bölgelerine yönelik ihracat potansiyelimiz ise bugüne kadar yeterince değerlendirilmemiş, özellikle Asya bölgesine ihracatımızın toplam ihracatımızdan aldığı pay ancak yüz-

de 3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Son yıllarda yürütülen sistemli tanıtım ve pazarlama faaliyetleri neticesinde ise komşu ve çevre ülkelerinin ihracatımız içindeki payları giderek artmış ve bu ülkelerin içinde bulunduğu Ortadoğu, Geçiş Ekonomileri ve Afrika bölgelerine ihracatımız bu bölgelerin dünya ithalatından aldıkları payın üzerinde gerçekleşmiştir.

Rapor, stratejik planın uygulanmasında ve başarıya ulaşmasında temel koşul olarak, ekonomik ve siyasi istikrar ile planın ilgili taraflarca benimsenmesini en önemli etken olarak ortaya koymakta.

İhracatın Sektörel Dağılımı (% Pay)						
	Tarım		Sanayi		Madencilik	
	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye
1980	15.0	64.6	28.5	25.8	55.1	9.5
1985	13.8	29.8	21.9	61.1	61.2	9.1
1990	12.2	25.5	70.5	67.7	14.1	6.8
1995	11.7	21.1	74.0	74.2	10.5	4.6
2000	9.0	13.9	74.8	81.7	13.1	4.2
2001	9.1	13.9	74.8	81.9	13.2	3.9
2002	9.3	11.2	75.1	84.7	12.6	3.5

Kaynak : DTÖ, DIE

Petrolün, daha kıt ve pahalı olduğu günlere doğru

Sürekli tüketimi artan ancak üretimi bu oranda artmayan petrol, 2010-2015 yıllarında yeni krizleri beraberinde getirebilecek. Özellikle Çin'in çok hızlı artan petrol talebi enerji uzmanlarının en büyük endişesini oluşturuyor. Böylesi bir sıkıntının en çok gelişmekte olan ülkeleri etkilemesi bekleniyor.

1973 yılının Ekim ayının 17'sinde Suudi Arabistan ve petrol zengini komşu emirlikler Amerika Birleşik Devletlerine petrol satışını kesmeye karar verdiler. Bu tarihi karar tüm 70'li yıllar boyunca küresel ekonomiyi derinden etkileyecek olan "Birinci Petrol Şoku"nun başlangıç işaretini oluşturuyordu. İki gün sonra Libya da Amerika'ya petrol sevkiyatını durdurma ve diğer ülkelere uyguladığı petrol fiyatını 4.90 Dolar/varil'den 8.25 Dolar/varil'e yükseltme kararını almıştı. İsrail'in Araplara karşı ezici bir askeri zafer kazanmasının yarattığı kızgınlık Ekim ayının 21'inde Dubai, Katar, Bahreyn ve Kuveyt'i de ambargoya katılım kararı almaya sevk etmişti. Petrol üreticisi ve ihracatçısı ülkelerin çıkarlarını korumak amacıyla 1960 yılında Irak'ta kurulmuş olan OPEC (Pet-

rol Üreticisi ve İhracatçısı Ülkeler Organizasyonu) bu şekilde gerçek gücünü ortaya koymuş oluyordu.

Birinci petrol şokuyla uzun bir dönemdir reel anlamda gerileme süreci içinde seyretmiş olan petrol fiyatları 1973 yılından başlayarak, 70'li yılların kalan dönemi içinde çok süratli bir yükselme ortaya koydu ve Batı Dünyasında önemli siyasi dalgalanmalara ve ekonomik sıkıntılara neden oldu. İki yıllık bir dönemde 10 Doları yükselen bir varil petrol fiyatı sözkonusu on yıllık dönemin sonunda İran Şahının devrildiği ve Humeyni rejiminin başa geçtiği İran krizi ile birlikte 40 Doları kadar yükseldi. Daha anlamlı bir deyişle, 2003 yılı fiyatları cinsinden bir varil petrol fiyatı iki yıl içinde 40 Doları ve 70'lerin sonunda ise 80 Doların üstüne fırlamıştı.

ABD'ne uygulanan petrol ambargosu neticede, ambargo uygulayıcısı ülkeler ve OPEC dışı ülkeler tarafından Avrupa'ya satılan petrolün Amerika'ya yönlendirilmesine ve şüphesiz petrol fiyatlarının önemli ölçüde yükselmesine yol açmıştı. Ama petrol fiyatlarındaki artış en çok petrol üreticisi olmayan gelişmekte olan ülkeleri vurdu, zira gelişmiş Batı ülkeleri, daha yüksek tüketim ve sınai mal ihracat fiyatlarıyla ve yüksek petrol gelirlerinin bu ülkelere sermaye akımı şeklinde geri dönmesiyle petrol şokunu daha hafif atlattılar. Yaşı ellinin üstünde olanlar o dönemde yaşanan petrol şoku ile Türkiye'nin nasıl çaresiz bir ekonomik sıkıntı içine düştüğünü, ülkenin tüm ihracat gelirlerinin petrol ithalatı faturasını karşılamakta yetersiz kaldığını, benzin bulunmadığı için otomobillerin kullanılmadığını,

mazot bulunmadığı için kamyon ve traktörlerin çalıştırılmadığını ve fueloil olmadığı için bırakınız fabrikaların ve enerji santrallerinin çalıştırılmasını, apartmanların dahi ısıtılmadığını iyi hatırlayacaklardır. Hatta denilebilir ki, ülkemizi 24 Ocak 1980 ekonomik önlemlerine götüren derin ekonomik krizin ve 12 Eylül 1980 askeri darbesine götüren ısrarlı siyasi çalkantının temelinde, esas etken olarak, 70'li yılların büyük bölümünde yaşanmış olan bu petrol şoku yatıyordu.

O tarihlerde enerji kaynakları konusunda uzman olan kurumlar, ABD Enerji Bakanlığı dahil, petrolün varil fiyatının 2000 yılında 100 doların üstüne çıkacağı tahmininde bulunmuşlardı.⁽¹⁾ Korkulan olmadı, Kuzey Denizi petroleri gibi yeni bulunan rezervler ve üretim olanakları, enerji tasarrufuna yönelik ciddi önlemler, alternatif (nükleer vb.) enerji kaynaklarına yönelme eğilimi OPEC'in gücünü kırarken, petrol fiyatlarının da, dalgalanmalar göstermekle beraber, daha ılımlı seyretmesi sonucunu getirdi. 1980 yılından 1986 yılına kadar hızlı bir düşme göstererek 10 Dolara kadar düşen fiyatlar daha sonra artma eğilimi içine girdi ve 1990 yılında Kuveyt krizi esnasında 40 Doların üzerine çıkarak tavan yaptıktan sonra tekrar düşmeye başladı ve 1998 yılında 10 Dolara kadar geriledi. 90'lı yılların ikinci yarısında OPEC'in tekrar güçlendiği ve petrol fiyatları üzerindeki kontrol gücünü tekrar önemli ölçüde ele geçirdiği gözleniyor. Petrol fiyatları son üç yıldır yine dalgalan-

malar göstermekle beraber 30 Dolar/varil civarında seyreliyor.

Petrol yenilenebilir bir enerji kaynağı değil, tüketildikçe dünya rezervleri azalıyor ve giderek daha az ekonomik, çıkarılması daha yüksek maliyetli kuyuların çalıştırılması zorunluluğu ile karşılaşılıyor. Ve şüphesiz ekonomik gelişme ve halkların yükselen refah düzeyi enerjiye ve özelde petrole olan talebi arttırıyor.

Hemen istisnasız her petrol havzasında üretim bir çan eğrisi görünümü ortaya koyuyor. Örneğin petrol şokunun zorlaması ile bulunarak işletmeye alınan ve İngiltere'yi önemli bir petrol üreticisi konumuna yükselterek ekonomik açıdan ferahlatan Kuzey Denizi petrol havzasında üretim, 1999 yılında günde 2.9 milyon varil/gün (mv/g) ile tavana vurduktan sonra gerilemeye başladı, bu sahada üretimin 2007 yılında 1.6 mv/g'e düşeceği tahmin ediliyor. Çan eğrisi şeklindeki bu üretim eğilimi dünyanın geri kalan bölgelerindeki petrol sahaları için de geçerli. Dünyadaki petrol üreticisi ülkelerin üç grup halinde ele alınması genel bir yaklaşım; OPEC, eski Sovyetler Birliği ve geri kalan üreticiler. Konunun uzmanı olan bir Birliğin⁽²⁾ son yapılan genel kurul toplantısında sunulan tebliğlere göre OPEC'in petrol üretimi 40-45 mv/g ile 2020 yılında tepe noktasına varıp, sonra düşmeye başlayacak. Geçirdiği siyasi rejim değişikliği ve belirsizlik dönemi ile petrol üretimi 90'lı yıllar boyunca oldukça gerileyen eski

Sovyetler Birliği'nde yeni geliştirilen Sibiry ve Sakalin petrol bölgeleri petrol üretiminde önemli artış olanağı yarattı. Kafkasya'daki yeni bulunan sahalarla birlikte eski Sovyetler Birliği bölgesinde toplam petrol üretiminin 2010 yılında yaklaşık 10 mv/g ile zirve yapması bekleniliyor.

OPEC ülkeleri, eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile dünyanın geri kalan 40 kadar önemli petrol üreticisi ülkeleri yanyana konulduklarında bunların bugüne kadar keşfedilmiş veya keşfedilmesi beklenen toplam petrol rezervleri 2 200 milyar varil kadardır ve dünya toplam petrol üretiminin 2010 ile 2020 yılları arasında yaklaşık 80 milyon varil/gün düzeyinde tavan yapması beklenmektedir. Daha kıt hale gelecek petrolün fiyatının yükselmesi ile birlikte sözü edilen bu kaynağa, geleneksel olmayan petrol kaynakları ile başka sıvı yakıtlar eklenilecektir. Bunlar arasında başlıca, kömürden ve çok katmanlı yumuşak kayalardan veya bitümenlerden elde edilecek petrol, sentetik türev ürünler, ağır ve çok ağır petroler, derin sulardan ve kutuplardan elde edilecek petrol ve sıvı gaz sahalarından veya üretim tesislerinden elde edilecek petrol de bulunmaktadır. Tüm bu ek kaynakların, çok yüksek maliyetli bir üretim gerektirmesi bir tarafa, en fazla 800 milyar varil kadar bir ek rezerv sağlayabileceği ve bu kaynaklardan elde edilebilecek petrolün 2050 yıllarında azami 20 mv/g dolayında bir üretime olanak vereceği tahmin edilmektedir.⁽²⁾

(1) The Economist, Ekim 25-31, S. 71.

Tüm bu kaynaklar birlikte mütalaa edildiğinde dünya petrol üretiminin 2010'lu yılların ortalarında azami 90 mv/g olacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde dünya toplam petrol üretimi yaklaşık 75 mv/g'dür. Yapılan projeksiyonlara göre 2015 yılındaki dünya petrol talebini karşılayabilmek için günde 60 milyon varil ilave petrol üretimini olanaklı kılacak yeni petrol sahalarının bulunması gerekmektedir. Bu ise hemen hemen olanaksızdır. Bunu sağlayabilmek için her biri Kuzey Denizi petrol sahası büyüklüğünde 10 yeni petrol sahasının bulunması gerekmektedir. Çok yoğun bir yatırım hamlesi ile Irak'ın petrol üretiminin günde 6 mv arttırılması olanaklı gözükmektedir. Geri kalan Orta-Doğu ülkelerinin üretimleri de yaklaşık bu miktar kadar arttırılabilir, ancak dünyanın geri kalan bölgelerinde günlük petrol üretiminin 40 milyon varil arttırılması olanağı pek bulunmamaktadır.

Yapılan tüm bu hesaplama ve projeksiyonlar dünya petrol piyasasında vukubulacak bir sarsıntının 2010-2015 yıllarında veya daha evvelki bir tarihte meydana geleceğini ortaya koymaktadır. Böyle bir gelişmenin yol açacağı sonuçlar havsalanın alamayacağı dramatik sorunlar doğuracaktır. Zira petrol şu anda kullanılmakta olan tüm enerji kaynaklarının yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Ulaşımda kullanılan enerjinin yüzde 90'ı petrole dayalıdır. Sadece ulaşım ve tarım

araçları değil, ulusal güvenlik sistemleri de, uçakları, tankları, gemileri ve helikopterleri ile petrole bağımlıdır.

Petrol piyasasının geleceği ile ilgili bu tabloyu daha da karartan ve sorunu erkene alan bir önemli unsur dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan ve bugüne kadar görece olarak çok az petrol tüketmekte olan başta Çin ve Hindistan olmak üzere Uzak-Doğu ve Güney Asya ülkelerinin yakın geçmiş dönemde gerçekleştirdikleri ve halen sürdürdükleri hızlı ekonomik ve sosyal gelişmedir.

Halen hızla genişleyen sınai üretimi için (Çin'in GSYİH'sı 2003 yılında yüzde 9.1 oranında büyüme gösterdi) petrol talebi hızla artan Çin, yükselen gelir ve refah düzeyinin getirdiği talep sonucu logaritmik hızla genişleyecek otomobil parkı ile de önemli bir petrol tüketicisi olacak. Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) yaptığı hesaplamalara göre Çin geçen yıl ilk defa Japonya'yı geride bırakarak ABD'nden sonra dünyanın en çok petrol tüketen ikinci ülkesi oldu. IEA'ya göre geçen yıl Japonya günde 5.43 milyon varil petrol tüketirken, Çin 5.46 milyon varil petrol tüketti. ABD günlük 20 milyon varilin üstündeki tüketimiyle dünyada petrolü en çok kullanan ülke durumunda. Ajansın değerlendirmelerine göre 2003 yılının son çeyreğinde dünya petrol talebindeki artışta en büyük etken Çin'in petrole olan talebindeki hız-

lı genişleme oldu.⁽³⁾ Çin'in petrole olan talebindeki artışın bu yıl da sürmesi bekleniliyor. Bir önceki yıla göre yüzde 31 oranında artarak 2003 yılında 91 milyon ton petrol ithal eden Çin on yıl kadar önce net petrol ihracatçısı bir ülke idi. Yapılan tahminlere göre Çin 2030 yılında günde 10 mv petrol ithal etmek durumunda olacak ve 2000 yılında yüzde 35 olan toplam yerli petrol talebinin ithalatla karşılanan kısmı o tarihte yüzde 80'e ulaşacak.

ABD'nin ham petrol stokları 1975 yılından buyana en düşük düzeyinde bulunurken, hızlı talep artışı petrol fiyatlarının daha da güçlenmesi sonucunu doğuruyor. Ocak ayı ortasında temel bir fiyat göstergesi olan WTI (West Texas Intermediate) kontrat fiyatı 34.58 Dolar/varil'e çıkarak, Irak savaşı sonrası karşı, karşıya kalınan 35.20 \$/v düzeyindeki fiyata yaklaştı. Aynı tarih itibarıyla Brent petrolü fiyatı ise 31.11 Dolar/varil düzeyinde idi. Petrol fiyatları, Doların değer kaybının da etkisiyle yaklaşık bir buçuk aydır OPEC'in 2000 yılında saptamış olduğu 22 \$ - 28 \$ fiyat aralığının üzerinde seyrediyor.⁽³⁾

Daha kıt ve pahalı petrolün yine en çok petrol üreticisi olmayan gelişmekte olan ülkeleri olumsuz yönde etkileyeceğini tahmin etmek fazla zor ve yanıltıcı olmayacak...

(2) Financial Times, 5 Ocak 2004, S. 11.

(3) Financial Times, 21 Ocak 2004, S. 1.

Küreselleşme hizmet üretimini de, emeğin ucuz olduğu ülkelere kaydırıyor

Gelişmiş ülkeler üretimlerini geliştirmekte olan ülkelere kaydırıyor. ABD'nin dışarıya yönlendirdiği 1 dolarlık bir harcama kendisine 1.14 dolarlık fayda sağlarken, üretimin yönlendirildiği ülkeye 0.33 dolar fayda sağlıyor.

Hiçbir ekonomistin, ünlü İngiliz ekonomisti David Ricardo tarafından XVIII. Yüzyılda geliştirilerek formüle edilmiş olan "Mukayeseli Avantajlar" yasasına dayalı olarak, özellikle liberal görüşlüler tarafından savunulan "serbest ticaret" kavramına karşı çıkması düşünülemez. Ricardo'nun Yasasına göre, eğer her ülke mukayeseli avantaja sahip olduğu alanlarda uzmanlaşır, üretim yapar ve ihtiyacından fazlasını diğer ülkelere satarak, karşılığında görece olarak pahalıya, fazla kaynak kullanarak üretebileceği malları alırsa, ticari ilişkiye giren ülkeler genelinde kaynak kullanım verimliliği artacak, verimlilik ve toplam mal üretimi artacak ve dolayısıyla her bir ülke daha fazla

mal tüketme ve refah düzeyini geliştirme olanağına sahip olacaktır. Hiç şüphesiz Ricardo bu Yasayı geliştirirken toprak, iklim, hatta bir ölçüye kadar işgücü gibi, o dönemler itibarıyla temel nitelik taşıyan üretim faktörlerinin diğer ülkelere taşınmama yacakları varsayımından hareket ediyordu.

Ancak kitleli iletişimle sağlanan gelişmeler ile taşıma maliyetlerindeki düşüş küreselleşme ile birlikte, uluslararası ticaretin kapsam ve boyutlarının, David Ricardo'nun tahmin edemeyeceği noktalara gelmesi sonucunu doğururken, bu güne kadar "serbest ticaret" fikrini geliştirmekte olan ülkelere pazarlayan kapitalist ülkelere de "korumacılık" taraftarlarının daha bir

güç kazanmasına yol açtı. Zira artık, bugün temel üretim faktörleri olan sermaye, know-how, teknik ve yönetim bilgi birikimi kolaylıkla ve az maliyetle dünyanın her tarafına taşınabilmekte ve göç edebilmektedir.

Gerçekten günümüzde özellikle çok uluslu şirketler olmak üzere, Türk işadamları dahil hemen tüm mal üreticileri, maliyetlerini düşürmek ve küreselleşen dünya piyasalarında rekabet gücü kazanabilmek için üretimlerini başta Çin olmak üzere altyapısı yeterli, güvenilir ve elemeğinin vasıflı ve ucuz olduğu ülkelere kaydırmaktadırlar. Bu gelişme "Mukayeseli Avantajlar" Yasasının işleminin bir sonucudur zira sonuçta elemeği yoğun

üretim alanları, elemeğinin bol ve ucuz olduğu alanlara kaymakta, üretim maliyetleri düşmekte, tüketiciler daha çok malı daha ucuza tüketme olanağına kavuşmakta bu şekilde refah düzeyleri yükselmektedir. Küreselleşme bu şekilde Hindistan, Çin gibi ülkelerde geniş halk kesimlerine iş olanağı yaratırken fakirlik ve küresel bazda gelir dağılımı farklılıkları azalmaktadır. Bu şekilde mal veya hizmet olsun üretimin yabancı ülkelere kaydırılması sonucu her iki tarafta bu işten yarar sağlıyorlar. McKinsey Global Institute tarafından yapılan bir çalışmaya göre 2002 yılı itibariyle dışarı yönlendirilen 1 dolarlık bir Amerikan harcaması ABD'ne 1.12-1.14 dolarlık potansiyel fayda sağlarken üretimin yönlendirilmiş olduğu yabancı ülkeye 0.33 dolar net fayda sağlıyor.⁽¹⁾

Ancak global düzeyde seyreden bu iyileşme sıfır maliyetli değildir. Faturayı esas itibariyle gelişmiş ülkelerde bugüne kadar yüksek ücret düzeyleriyle ve sosyal olanaklarla çalışa gelmiş vasıfsız, az vasıflı hatta giderek vasıflıların da dahil olduğu çalışan kesim ödemektedir. Örneğin ABD'nde büyük işverenler bir taraftan kaçak işçi çalıştırıp, bu şekilde sendikaların gücünü kırıp işçilik maliyetlerini düşürürken, öte yandan üretimlerini fiziksel ve zihni emek gücünün ucuz olduğu ülkelere kaydırmaktadırlar.

Artık ekonomistler ve politikacı-

lar, ulusal gelir yüksek hızda büyüdüğü halde (ABD'nde 2003 yılı üçüncü çeyrek büyümesi ve işsizlik haddi) işsizliğin azalmamasını bu olguya bağlıyorlar.

Günümüzde artık kolaylaşan ve maliyeti düşen sınır ötesi iletişim olanakları; veri aktarımı, çağrı merkezleri, ofis ve muhasebe işleri gibi hizmetlerin de zihinsel hizmet sunumunun etkin ve ucuz olduğu ülkelere kaydırılmasını mümkün ve elverişli kılıyor. Örneğin, bu güne kadar gelişmiş ülkelerdeki firmaların maliyetlerini düşürmek için hizmet üretimlerini kaydırmaları alanında en çekici ülke olarak gördükleri Hindistan bu alanda üç temel avantaj sağlıyor. Bunlar; iyi eğitim almış genç ve kalabalık bir nüfus kesimi, düşük ücretler ve bu nüfus kesiminin iyi İngilizce bilmesi. Danışmanlık firması Forrester tarafından geçen yıl yapılan ve bu alanda sıklıkla atıfta bulunulan bir araştırmaya göre; ABD'nde 2015 yılına kadar 3.3 milyon hizmet üretimi işinin (bunların 500 000'i bilgi teknolojisi alanında), bu işlerin daha ucuza ve etkin şekilde yürütülebileceği ucuz emek ülkelerine kayması bekleniliyor.

Şirketlerin üretimlerini Çin ve Hindistan gibi emeğin ucuz olduğu ülkelere kaydırma eğilimlerinde başlıca iki unsur önem taşıyor; bunlardan birisi emeğin bu ülkelerde ucuz olması diğeri ise uluslararası telekomünikasyon hizmetle-

rindeki kalite yükselmesi ve maliyet düşüşü. HSBC tarafından yapılan bir araştırmaya göre Hindistan'dan ABD'ne veya İngiltere'ye yapılan bir dakika süreli bir telefon görüşmesinin maliyeti Ocak 2001'den buyana yüzde 80 oranında düşmüş bulunuyor. Hizmet üretiminin uluslararası düzeyde kaydırılması ile işçilik maliyetlerinde sağlanan tasarruf yüksek ücretlerin ödenegeldiği sektörlerde, düşük ücretli işlere göre daha düşük bulunuyor. Hindistan Ulusal Yazılım ve Hizmet Şirketleri Birliği NASSCOM tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre 3-5 yıl arasında programlama deneyimi olan bir Bilgi İşlem meslek elemanı İngiltere'de yılda 96 000 dolar kazanırken, ABD'nde 75 000 dolar, Hindistan'da ise sadece 26 000 dolar kazanabiliyor. Buna mukabil düşük ücret grubundaki bir işte, örneğin çağrı merkezi işinde bir hizmetli İngiltere'de yılda 20 000 dolar kazanabilirken, Hindistan'da aynı işi yapan bir hizmetli bu rakamın onda birinden daha az bir gelir elde edebiliyor.

Üretimin denizaşırı ülkelere kaydırılmasına en çok başvuru alan ülke ABD, onu İngiltere takip ediyor. Bu gelişmede, bu ülkelerde geçerli iş piyasası düzenlemelerinin daha liberal olmasının da etkili olduğu düşünülüyor. Geçen Ekim ayının sonlarında HSBC bankacılık grubu bugüne kadar İngiltere'de yürütülmekte olan 4 000 işin Hindis-

(1) The Economist, Aralık 13-19, 2003, S. 66.

tan'a kaydırılacağını, Aralık ayında ise Aviva Şirketi 2 350 işin yine Hindistan'a kaydırılacağını açıkladı. IBM Şirketi çoğu Hindistan'a olmak üzere Amerika'daki 5 000 programlama işini dışarı kaydırmayı planladığını, bilgi teknolojisi danışmanlık firması Accenture'da 2004 yılı içinde Hindistan'da çalışan personelinin sayısını iki katı arttırarak 10 000'e yükseltme planını açıkladı. Hizmet işlerinin elemeğinin vasıflı, bol ve ucuz olduğu ülkelere kaydırılması eğilimi diğer ülkelerde de güç kazanmaya başladı. Örneğin Almanya'nın dev teknoloji firması Siemens Almanya'daki yazılım geliştirme işlerinin üçte birini, önümüzdeki birkaç yıl-lık süre zarfında, aralarında Doğu Avrupa ülkelerinin de olduğu ucuz emek ülkelerine kaydıracağını açıkladı.⁽²⁾ Siemens Şirketi, halen küresel düzeyde, yazılım geliştirme alanında 30 000 ve araştırma ve geliştirme alanında da 50 000 kişi istihdam ediyor. Sağladığı el-verişli koşullar nedeniyle hizmet üretimini kendisine çeken ülkele-rin başında Hindistan yer alıyor. Bu ülkenin üniversiteleri Ameri-ka'da ve İngiltere'de geçerli olan ücret düzeylerinin onda birine razı olacak şekilde çalışmaya hazır yüz binlerce vasıflı mühendis ve prog-ramcı yetiştiriyor. Örneğin bu ül-kenin önde gelen iki yazılım şirke-ti Wipro ve Infosys'in yıllık gelir rakamı 1 milyar dolara yaklaşmış durumda ve bu şirketlerin yıllık

hasılat ve istihdam hacimleri yılda yaklaşık yüzde 25 oranında büyü-yor. Hizmet üretiminin denizaşırı ucuz emek ülkelerine kaydırılması eğilimi o kadar güç kazandı ki ar-tık yerel hükümet ve yönetimler dahi kendilerini bu yola başvurma zorunluluğunda hissediyorlar. Örneğin Hindistan'ın en büyük yazı-lım şirketi olan Tata danışmanlık Hizmetleri şirketi ABD'nin Indi-ana Eyalet Yönetiminden 15.2 mil-yon dolarlık bir ihale kazandı, an-cak gelen yerel baskıların yoğun-laşması üzerine Eyalet Valisi iha-leyi iptal etmek zorunda kaldı.⁽³⁾

Yukarda da temas edildiği üzere kıyaslamalı avantajlar yasası uya-rınca, mal ve hizmet üretiminin uluslararası düzeyde kaydırılma-sından teorik düzeyde ve fiiliyatta her iki taraf ta fayda sağlıyor ise de bu eğilim, pahalı işgücü nedeniyle üretimin başka ülkelere kaydırıldı-ğı ülkelerde o güne kadar yüksek ücretlerle çalışmakta olan, ancak üretim kaydırması sonucu pazarlık güçlerini, işlerini kaybeden ve re-fah düzeyleri gerileyen kişileri olumsuz yönde etkiliyor ve bunla-rın bu gidişe tepki koymalarına ne-den oluyor. Bunda da haksız sayıl-mazlar, örneğin ABD'nde program yazılımcıları arasında iki yıl önce yüzde 1.6 olan işsizlik haddi şu an-da yüzde 7'ye yükselmiş durumda. Teknoloji hisse senetleri değerkirindeki keskin düşüşün bu geliş-medede etkisi olduğu bilinmekte ise

de bu işlerin bir kısmının Hindis-tan'a kaymış olmasının etkisi de şüphesiz göz ardı edilemez.

Fiziki veya zihni olsun emeğin pa-halı olduğu ülkelerdeki iş olanak-ları daralır ve ücret düzeyleri baskı altında kalırken ve bunun sonucu kamuoyunda tepkiler yoğunlaşır-ken politikacılarda bu konu üzerin-de duyarlılıkla durmaya başladıl-ar.⁽³⁾ Hernekadar hizmet üretimi-nin denizaşırı ülkelere kaydırılma-sı alanında ABD'de bu güne kadar sınırlayıcı nitelik taşıyan bir yasal düzenleme yapılmamış ise de eği-tim ve çalışma amacıyla Ameri-ka'ya gelmek isteyen yabancılara verilen vize sayısında bir kısıtla-maya gidilmiş bulunuyor. Örneğin geçen Ekim ayında Hindistan'dan gelen yazılım programcıları için verilecek vize kotası bir önceki yı-la ait 195 000 rakamından 65 000'e düştü. Ancak konunun uz-manları bu önlemin ters bir sonuç doğurabileceği uyarısında bulun-u-yorlar. Örneğin dünyanın önde ge-len bilgisayar çipi üreticisi olan ve çok sayıda Hintli mühendis çalıştı-ran Intel firmasının icra kurulu başkanı olan Craig Barrett, Ame-rika'nın esas sorununun uygun bi-çimde eğitim görmüş yeterli sayıda mühendise sahip olmaması oldu-ğunu belirtiyor ve vize sınırlaması-nın, Amerikan firmalarının, işleri-nin daha büyük bir bölümünü Hin-distan'a kaydırmalarına neden ola-bileceğini ileri sürüyor.

(2) Financial Times, 12 Aralık 2003, S. 34.

(3) The Wall Street Journal, 18 Aralık 2003, S. A 12

Hazine 33.8 katrilyon lira açık verdi

2003 yılında Hazine 89.8 katrilyon gelir elde etmesine karşılık 123.6 katrilyon lira nakit gider gerçekleştirdi. Nakit dengesi 33.8 katrilyon lira açık verdi.

Hazine 2003 yılının son ayını 2.9 katrilyon lira açıkla kapattı. Böylece yıllık Hazine nakit dengesi 33.8 katrilyon lira açık verdi.

2003 yılında, nakit bazda toplam 89.8 katrilyon lira gelir elde edildi. 78.8 katrilyon faiz dışı harcaması yapıldı ve 17 katrilyon lira faiz dışı fazla verildi. Toplam 50.8 katrilyon lira faiz ödemesinden sonra Hazine nakit dengesi 33.8 katrilyon lira açık verdi. Bu gelişmeler sonucunda Ocak-Aralık 2003 döneminde nakit açığı borçlanma ile finanse edildi.

2003 yılında net 35.4 katrilyon liralık borçlanma gerçekleştirildi. Bunun 793 trilyon lirası net dış borçlanma ve 34.6 katrilyon lirası net iç borçlanma yolu ile sağlandı. Dış borçlanmada 11.4 katrilyon borçlanma yapılırken,

10.6 katrilyon ödeme gerçekleştirildi. İç borçlanmada ise 119.8 katrilyon lira borçlanma gerçek-

leştirilirken, 85.2 katrilyon borç ödemesi yapıldı. 2003 yılı Aralık ayında, yapılan ihalelerle toplam

Trilyon TL	Ocak - Aralık
NAKİT GELİRLER	89.834,8
NAKİT GİDERLER	123.630,1
Faiz Dışı Giderler	72.820,2
Faiz Giderleri	50.809,9
FAİZ DIŞI DENGİ	17.014,6
NAKİT DENGESİ	-33.795,3
FİNANSMAN	33.795,3
BORÇLANMA (NET)	35.399,1
DIŞ BORÇLANMA (NET)	793,0
Kullanım	11.401,1
Ödeme	10.608,0
İÇ BORÇLANMA (NET)	34.606,1
Kullanım	119.840,4
Ödeme	85.234,4
KASA/BANKA (NET)	-1.603,8

nominal 10.2 katrilyon lira karşılığı, net 9.2 katrilyon tutarında iç borçlanma gerçekleştirildi.

Hazine 2004 yılı Ocak ayında ise 15.5 katrilyon lira iç borç itfası gerçekleştirdi.

Toplam dış borç stoku

Toplam dış borç stoku, 2003 yılı ikinci üç aylık dönemine göre 4,1 milyar dolar tutarında artış göstererek 142 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2003 yılı üçüncü üç aylık dönemi için-

de kısa vadeli dış borçlar 1,9 milyar dolar tutarında orta-uzun vadeli dış borçlar ise 2,2 milyar dolar tutarında arttı. 2003 üçüncü üç aylık dönemi itibariyle toplam dış borç stokunun içerisinde

kısa vadeli dış borçların payı yüzde 13, orta-uzun vadeli dış borçların payı ise yüzde 87 oldu.

Kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı:

Orta ve uzun vadeli dış borç olarak değerlendirilen ve büyük ölçüde eurodan oluşan kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları 2003 yılı üçüncü üç aylık dönemi içinde 2003 yılı ikinci üç aylık dönemine göre 426 milyon dolar tutarında bir artış göstererek 15,3 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bu artış büyük ölçüde euronun dolar karşısında değer

kazanmasından dolayı oluşan kur etkisinden kaynaklandı.

Özel sektör dış borç stoku:

Özel sektör dış borç stoku 2003 yılı ikinci üç aylık dönemine göre 763 milyon dolar tutarında artış göstererek 32 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2003 yılı üçüncü üç aylık dönemi içinde özel sektör borçlarından finansal kesim

piyasalarında tahvil ihracı yoluyla doğrudan gerçekleştirdiği borçlanmalar ile proje finansmanı amacıyla genel ve katma bütçeli kuruluşlara ve diğer kamu kuruluşlarına kullandırdığı kredilerden oluşan konsolide bütçe dış borç stoku 2003 üçüncü üç aylık dönem itibariyle 61,4 milyar dolar olarak gerçekleşti.

Tahvil stoku: Konsolide bütçenin finansmanı amacıyla uluslararası finansal piyasalarda gerçekleştirilen tahvil ihraçlarının stoku, 2003 yılı ikinci üç aylık dönemine göre 725 milyon dolar artış göstererek 26,4 milyar dolara ulaştı.

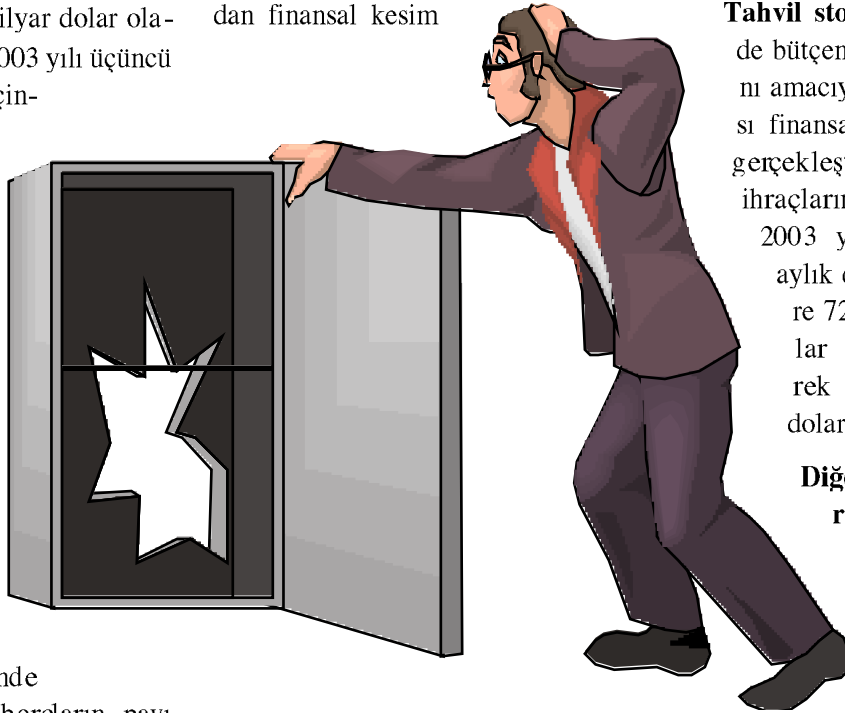
Diğer kamu kuruluşlarının borçları:

2003 yılı ikinci üç aylık dönemi sonunda

22,9 milyar dolar

olan orta-uzun vadeli Merkez Bankası borçları, 2003 yılı üçüncü üç aylık dönem sonunda 23,2 milyar dolar olarak gerçekleşti.

Kur etkisi: 2003 yılı Ocak-Eylül döneminde dış borç stoku, 2002 yılı sonuna göre, döviz kuru değişikliklerinden dolayı 5,2 milyar dolar tutarında artış gösterdi. Bu gelişmede en büyük etken, sözkonusu dönem içinde euronun dolar karşısında değer kazanması oldu.

dış borçları 45 milyon dolar tutarında, finansal olmayan kesim dış borçları ise 717 milyon dolar tutarında arttı.

Kısa vadeli dış borçlar: Merkez Bankası tarafından izlenen kısa vadeli dış borçlar, 2003 yılı üçüncü üç aylık döneminde 1,9 milyar dolar tutarında artış göstererek dönem sonu itibariyle 18,6 milyar dolara ulaştı.

Konsolide bütçe borçları: Hazine'nin, uluslararası sermaye

Hazine 54,8 katrilyon faiz ödeyecek

2004 yılı finansman programına göre, Hazine Müsteşarlığınca 192,5 katrilyon liralık borç servisi gerçekleştirilecek. 2004 yılında 169,7 katrilyon liralık borçlanma yapılacaktır. İç borç çevirme oranının yüzde 88'e gerilemesi hedeflendi.

Hazine Müsteşarlığı, 2004 yılında 175,8 katrilyon lira iç ve 16,7 katrilyon lira dış olmak üzere toplam 192,5 katrilyon lira borç servisi yapılmasını planladı. 2004 yılı finansman programına göre, iç borç servisinin 134,2 katrilyon lira tutarındaki bölümü, 2003 ve önceki dönemlerde gerçekleştirilmiş olan borçlanmalardan kaynaklanmakta. Nakit bazlı iç borç faiz ödemelerinin 2004 yılında 48,3 katrilyon lira olması öngörülmekte. Nakit bazlı faiz ödemelerinin yanısıra, önceki yıllarda olduğu gibi 2004 yılında da; kamu bankalarının elinde bulunan Devlet iç borçlanma senetlerinin yeniden yapılandırılmasından, değişim ihaleleri ve piyasa yapıcı bankalar ile ihale sonrası yapılan değişim işlemlerinden, çeşitli erken itfalardan ve iskonto giderlerinden kaynaklanabilecek nakit çıkışı gerektirmeyen ancak ödenek kaydı yapılacak faiz harcaması söz konusu olabilecektir.

2004 yılında, nakit bazlı faiz dışı fazlanın program hedefleriyle uyumlu olarak 20,1 katrilyon lira, özelleştirme gelirlerinden sağlan-

cak kaynağın ise 1,6 katrilyon lira olması hedeflenmektedir. Devirli/garantili borç geri dönüşlerinden ise 1 katrilyon lira tutarında tahsilat yapılması bekleniyor.

Borç servisi projeksiyonları ve borçlanma dışı kaynaklara ilişkin hedefler çerçevesinde, 2004 yılında toplam 169,7 katrilyon lira tutarında borçlanma yapılması öngörülmekte. Toplam borçlanmanın 15,2 katrilyon lirasının dış borçlanma, 154,5 katrilyon lirasının ise iç borçlanma yolu ile yapılması planlanmaktadır.

2004 yılında uluslararası sermaye piyasalarından tahvil ihracı yoluyla 5 milyar dolar tutarında borçlanma yapılması öngörülmekte. Uluslararası Para Fonu'ndan 2,5 milyar dolar, Dünya Bankası'ndan ise 1,4 milyar dolar olmak üzere, toplam 3,9 milyar dolar tutarında program kredisi kullanımı hedeflenmektedir.

Ayrıca, proje kredisi olarak 1,4 milyar dolar kredi kullanılması öngörülmektedir. 2004 yılında piyasa koşulları da dikkate alınarak 2005 yılına ait dış finansmanın bir bölü-

münün öne alınması veya yeni enstrümanlar yoluyla dış finansman sağlanması söz konusu olabilecektir. 175,8 katrilyon lira tutarındaki iç borç servisine karşılık, 154,5 katrilyon lira tutarında iç borçlanmaya gidilmesi sonucunda, 2004 yılında iç borç çevirme oranının yıllık ortalama olarak yüzde 88 olması beklenmektedir.

Hazine Müsteşarlığı 2004 yılında da borç yönetiminin temel hedefini; vadenin uzatılması ve borçlanma maliyetinin düşürülmesi merkezli olacağını açıkladı. Bu amaçla enstrüman çeşitliliğinin artırılması çalışmalarına devam edilecektir. Borçlanma politikaları piyasa koşullarını yakından izleyen ve şeffaflığa önem veren bir yapıda sürdürülecektir. Borçlanmada lira -döviz cinsi ve sabit-değişken faizli enstrüman ağırlıkları risk yönetimi hedefleri de dikkate alınarak belirlenecektir.

2004 yılı Şubat ayından itibaren iç borçlanma ihalelerinde "çoklu fiyat ihale sistemi" uygulamasına geçilecektir. Çoklu fiyat ihale sisteminde, yatırımcılar ihalede senet almaya

hak kazandıkları takdirde, bu senetleri kendi teklif ettikleri fiyat (faiz) üzerinden alacaklar. İhaleden önce Rekabetçi Olmayan Teklif (ROT) veya İhale Sonrası Teklif yoluyla satış yapılması halinde söz konusu ihraçlarda ihalede oluşan ortalama fiyat (faiz) uygulanacak. DİBS'lere yönelik olarak senet değişim ihalelerinde ise "tek fiyat sistemi" uygulanmasına devam edilecek.

2003 Yılı Gerçekleşmeleri

2003 yılının başlarında yüzde 58-60 seviyelerinde olan Hazine iç borçlanma maliyeti, yıl sonu itibarıyla yüzde 28 civarına indi; aynı dönemde borçlanma vadesi de 9,5 aydan 16 aya çıktı.

2003 yılında 145,3 katrilyon lira iç ve 16,4 katrilyon lira dış olmak üzere toplam 161,6 katrilyon lira nakit borç servisi gerçekleştirildi. İç borç servisi 97,4 katrilyon lira anapara ve 47,8 katrilyon lira faiz, dış borç servisi ise 10,6 katrilyon lira anapara ve 5,8 katrilyon lira faiz ödemelerinden oluştu. 2003 yılında 47,8 katrilyon lira nakit bazlı iç borç faiz ödemesinin yanısıra nakit çıkışı gerektirmeyen ancak gider olarak muhasebeleştirilen 4,9 katrilyon lira tutarında faiz ödemesi yapıldı. Bu ödemeler, kamu bankalarının nakit dışı senet stokunun yeniden yapılandırılması, piyasa yapıcılığı uygulaması çerçevesinde ihale sonrası yapılan değişim işlemleri ve değişim ihalelerinden kaynaklandı.

Bu gelişmeler sonucunda yılın başında bütçede toplam 65,5 katrilyon lira olarak öngörülen iç ve dış borç faiz giderleri, 58,6 katrilyon lira olarak gerçekleşti. Böylece 6,9 katrilyon liralık ödenek tasarrufu sağlanırken, bütçe açığı aynı tutarda azaltıldı.

2003 yılında nakit bazda 17 katrilyon lira faiz dışı fazla elde edildi. Daha önceki dönemlerde çeşitli kamu kurumlarınca ödenmesi gereken ancak Hazine tarafından üstlenilen dış kaynaklı krediler karşılığında yapılan tahsilatlar, 2003 yılında 1 katrilyon liraya ulaştı.

2003 yılında rezerv artışını ve 161,6 katrilyon lira tutarındaki borç servisini karşılamak üzere 145,2 katrilyon lira borçlanma yapıldı. Toplam borçlanmanın 10,4 katrilyon lirası dış borçlanma, 134,8 katrilyon lirası ise iç borçlanma yoluyla

gerçekleştirildi. Uluslararası sermaye piyasalarından tahvil ihracı yoluyla borçlanma yılın başında 4,5 milyar dolar olarak öngörülmesine karşın, uygun piyasa koşulları dikkate alınarak bu tutar 5,3 milyar dolar olarak gerçekleştirildi. Ayrıca, Uluslararası Para Fonu'ndan uygulanmakta olan program çerçevesinde 1,7 milyar dolar kredi kullanıldı. İç piyasalardan 145,3 katrilyon lira ödemeye karşılık 134,8 katrilyon lira borçlanma yapılması sonucunda iç borç çevirme oranı yüzde 92,8 olarak gerçekleşti.

2004 Yılı Finansman Programı (*)	
Katrilyon TL	
I. TOPLAM BORÇ SERVİSİ	192,5
Anapara	137,7
Faiz	54,8
İç Borç Servisi	175,8
Anapara	127,5
Faiz	48,3
Dış Borç Servisi	16,7
Anapara	10,2
Faiz	6,5
II. KAYNAKLAR VE BORÇLANMA	192,5
Borçlanma Dışı Kaynaklar	22,8
Faiz Dışı Fazla	20,1
Özelleştirme	1,6
Devirli/Garantili Borç Geri Dönüşü	1,0
Kasa/Banka Değişimi	0,0
Toplam Borçlanma	169,7
Dış Borçlanma	15,2
Tahvil İhracı	7,3
Uluslararası Kuruluşlar	5,9
Proje Kredileri	2,0
İç Borçlanma	154,5
İç Borç Çevirme Oranı (%)	87,9
(*) Geçici / Nakit bazlı / Vergiler katrilyon bazında olduğundan yuvarlamalar nedeniyle toplamalarda farklılık olabilmektedir.	
Kaynak : Hazine Müsteşarlığı	

Daha uzun yaşam, daha uzun çalışma süresini zorunlu kılıyor

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayınlanmış olan son rapora göre küresel düzeyde bireylere sağlanmakta olan sağlık hizmetleri alanında ülkeler arası farklılıklar giderek büyüyor. Rapora göre dünyanın en fakir ülkelerinde beklenen yaş süresi kısalıyor ve çocuk ölümleri artıyor.

Afrika'da yaşayan çocukların üçte birinden fazlası on yıl öncesine göre bugün daha çok ölüm riski altında ve bazı Afrika ülkelerinde hızla yayılarak temel bir sağlık sorunu niteliği kazanan Aids hastalığı yetişkin nüfusun beklenen ömür süresini 20 yıldan fazla kısaltmış durumda. Günümüzde Japonya'da yeni doğmuş bir kız çocuğu olanaklı en iyi sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanına sahip ve 80 yılın üstünde bir yaşam beklentisine sahipken, sadece 36 yıllık bir beklenen yaşam süresine sahip olarak Sierra Leone'de doğmuş bir kız çocuğu bir doktor, hastabakıcı yüzü görmeden ömrünü tamamlayabilir.(1)

Dünya genelinde sağlık durumunu inceleyen rapora göre insanlar artık ebeveynlerinden daha uzun ve sağlıklı bir ömür geçiriyorlar. Son 50 yıllık dönemde doğum esnasın-

da beklenen ortalama yaşam süresi 1950'li yılların başındaki 45.5 yıllık süreden, 2002 yılında 65.2 yıla, hemen hemen 20 yıl uzamış durumda. 1950'li yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan ortalama beklenen yaşam süresi farkı nitelik değiştirerek günümüzde en fakir ülkelerle bunların dışında yer alan ülkeler arasındaki keskin farka dönüşmüş durumda.

Geçmişte binlerce yıl boyunca insanlığın beklenen yaş süresi aşağı yukarı sabit, 20'nci yüzyılın başına kadar yaklaşık 40 yıl düzeyinde kaldı. Ancak son yüzyıllık dönemde iki mislinden fazla uzadı. Örneğin Prens Charles, neredeyse 50 yılı aşkın süredir İngiliz Krallığı tahtına oturmayı bekliyor. Ama yakın gelecekte de bu arzusuna ulaşacak gibi gözüküyor, zira 1926 yılında doğmuş olan annesi Kraliçe Elizabeth, yaşadıkları dö-

nemde beklenen ömür süresinin çarpıcı biçimde yükseldiği bir nesilden geliyor. Demografi uzmanları 1910 yılında Japonya'da doğmuş olan kız çocukları ile ilgili dikkat çekici bir özellik buldular. Bu grubun beklenen ömür süresi 1960 yılından sonraki dönemde her dört yılda bir 1 yıl uzadı, halbuki 1960'tan önceki dönemde bunların beklenen ömür süreleri her 18 yılda ancak bir yıl uzayagelmisti. Benzer eğilimler diğer ülkeler içinde söz konusu. Almanya'da 1950 yılında 60 yaşındaki ortalama bir kimse 76 yaşına kadar yaşamayı umabiliyordu, şimdi ise 60 yaşındaki ortalama bir Alman'ın beklenen ömür süresi 81 yıla çıkmış durumda.

Avrupa Komisyonu'nun istatistik bilgileri ile sorumlu organı Eurostat'a göre, Avrupa Birliği genelinde 1970 ile 2000 yılları arasında 65 yaşındaki bir Avrupa vatandaşı

için geri kalan yaşam süresi yüzde 25 oranında artmış bulunuyor. Eurostat'ın verdiği bilgilere göre halen 65 yaşında olan bir erkek AB mensubunun önünde daha ortalama 15.5 yıl, bir bayanın ise 19.5 yıl yaşayacağı ömür süresi var. 1970 yılında yine 65 yaşındaki erkek ve bayan AB vatandaşları için bu süreler sırasıyla 12.6 ve 15.9 yıl idi.(2)

Beklenen ömür süresindeki bu artışlar sadece gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmıyor. Örneğin Meksika'da ölüm oranları 1980 yılında A.B.D.'nin iki katı iken, 2010 yılında her iki ülkenin de yaklaşık aynı oranlara sahip olmaları bekleniyor.

Gelişmiş ülkelerde tanık olunan bu olumlu gelişmeler ülkemizde de yaşanmıştır. 1950-1955 döneminde sadece 44 olan doğum anında beklenen hayatta kalma süresi 2000 yılı itibariyle 68.5'e yükselmiştir. Bu süre erkekler için 66.2, bayanlar için 70.9 yıldır. Türkiye'de 65 + yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı da yine son Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yüzde 5.4'e yükselmiş bulunmaktadır.

G 7 ülkeleri için 1960 ve 2000 yılları için 65 + yaş grubunun toplam nüfus içindeki paylarını veren aşağıdaki tablo, son 40 yıllık dönemde gelişmiş ülkelerde nüfus yapısında tanık olunan çarpıcı değişimi açıkça ortaya koymaktadır;

Nüfus yapısında gözlemlenen bu dramatik değişim ve nüfusun gide-

65 + Yaş grubunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı %		
	1960	2000
İtalya	9.0	17.7
Japonya	5.7	17.3
Almanya	10.8	17.2
Fransa	11.6	16.1
İngiltere	11.7	15.6
ABD	9.2	12.6
Kanada	7.6	12.5

rek yaşlanması ayrıca doğum oranlarının düşmesi, evvelce geçerli olan nüfus yapılarına göre tespit edilmiş olan emeklilik, sosyal güvence ve sağlık yardımı sistemlerini temelinden sarsmaktadır. Örneğin Prens Charles'ın doğum yılı olan 1948 yılında İngiliz havayolları Şirketi (British Airways) (BA), çalışanları için, şirkete önemli bir külfet getirmeyen bir emeklilik sistemi kurmuştu. Emekliye hak kazanma yaşı 65 ve o tarihte BA çalışanlarının da ortalama ömür süresi 68 idi. Şu anda ise ortalama bir BA çalışanın ömür süresi 80 yılın üzerine çıkmış durumda. Bu gelişme emeklilik süresinde 5 katından fazla bir artış ifade ediyor.(1)

Emeklilikte geçen yaşam süresinin uzaması hemen tüm ülke hükümetleri ve çalışanları için kendi emeklilik sistemlerini kuran şirketler için çözülmesi çok güç finansal ve sosyal sorunları da beraberinde getiriyor. Alman, Fransa ve İtalya hükümetleri varolan emeklilik sistemlerinin rehabilitasyonu ve yaşlanan nüfusa uyumunun sağlanması yolunda çok yoğun ama o öl-

çüde de tepki doğuran adımlar atma zorunluluğunu hissediyorlar. Örneğin İtalya'da şu anda emeklilik sistemine yapılan transferler gayrisafi yurtiçi hasılanın yüzde 14'üne ulaşıyor ve sistemde bir değişikliğe gidilmemesi durumunda bu oranın yüzde 16'ya yükselmesi bekleniliyor. İtalya'da 2.5 yıldır netice alınamayan ve yeni yeni sağ koalisyon tarafından yeterli destek bulmaya başlayan reform (biraz sulandırılmış olsa da) paketi yasalaştığında, İtalyan vatandaşlarının kısıntısız bir emekliliğe hak kazanabilmek için şimdi olduğu gibi 35 yıl değil 40 yıl emeklilik sigorta primi ödemeleri veya erkekler için 60, bayanlar için 65 yaşına gelmiş olmaları gerekecek.

Şu anda Avrupa ülkeleri arasında sadece İsveç (ki AB ülkeleri içinde beklenen en uzun ömür süreleri bu ülkede yakalanmış durumda) emeklilik sistemini, ömür sürelerinin uzamasının getirdiği koşullara uyum sağlayacak şekilde reforma tabi tutmuş durumda. 2000 yılı itibariyle İsveç'te, 65'inci yaş gününü kutlayan bir erkek daha 16.7 yıl, bir bayan ise daha 20 yıl yaşa-

(1) Financial Times, 19 Aralık 2003, S. 3.

(2) Financial Times, 19 Ocak 2004, S. 11.

mayı bekleyebilmektedir. Yeni sisteme göre İsveç'te 61 yaşından başlayarak emekliye ayrılabilme olanağı bulunmaktadır ve bu yaştan sonrası için belirli bir tarih bulunmamaktadır. İsveçliler çalıştıkları, kamu hizmeti gördükleri veya çocuk büyüttükleri yılların uzunluğuna göre emekli olduklarında "kavramsal" bir toplu para ödemesine veya bu toplu para tutarının, o günkü beklenen ömür süresine göre hesaplanmış olan aylık ödemelerine (nemasına) hak kazanmaktadırlar. 65 yaş sonrası çalışmalarını sürdürenler daha büyük emeklilik ödemelerine hak kazanmaktadırlar.

ABD'nde de gelişmeler aynı yönde. Artık giderek büyüyen sayıda işveren emeklilik ödemelerinin önceden tanımlanmış (belirlenmiş) olduğu sistemi terk edip, "nakit bakiyesi" sistemine dönmektedirler. Çalışanların şiddetle karşı çıktığı bu sistem işverenlerin, her bir çalışanın ücretinden belirli bir bölümü ayırıp bir kenara koymasını ve bu paranın yatırıma dönüştürülmesi suretiyle çalışanlarına belirli, asgari bir getiri sağlamayı garanti etmesini gerekli kılmaktadır. Ancak çalışan emekliye ayrıldığında veya

başka bir şirkette çalışmaya başladığında sadece toplu bir para ödemesine hak kazanacak olup, bütün yaşamı boyunca aylık bir ödemeye hak kazanamayacaktır. Emekliye ayrılan, bu toplu emeklilik ödemesini (ikramiyesini) isterse aylık gelir getirecek bir yatırım aracına yatırabilir veya bu paranın getirisiyle yaşamını sürdürür.

Ülkemizde de beklenen ömür sürelerinin uzaması ve bunun sonucu olarak emekliliğe hak kazananlara emeklilik döneminde ödenecek aylık sayısının artması, bunun yanı sıra bu alanda atılmış olan popülist adımlar, varolan emeklilik sistemlerinin bir reforma tabi tutulmadan sürdürülebilmesi olanağını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Ülkemiz şu anda, 20-25 yıl çalışarak emekliliğe hak kazanmış ve ellili yaşlarının ortasında emekliye ayrılmış sivil, asker insanlara, çalışırken son aldığı maaşlara yakın bir emekli maaşını daha ortalama en az 15 yıl ödeme yükümlülüğünün sisteme getirdiği yükün yeni yeni farkına varmaktadır. Aşağıdaki Tabloda son dört yıllık dönem itibarıyla Konsolide Bütçeden sosyal güvenlik kurumlarına yapılan

transferler ve transferlerin toplam Konsolide Bütçe giderlerine olan oranı verilmektedir.

Tablodan görüleceği üzere 2003 yılında Konsolide Bütçeden Sosyal Güvenlik Kurumlarına 16 katrilyon tutarında önemli bir transfer yapılması zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmış olup, bu tutarın toplam konsolide Bütçe giderlerine oranı yüzde 11.4'e ulaşmaktadır. Herbir emekliye düşen çalışan sayısı giderek düşmektedir. Sistemin tümü itibarıyla pasif sigortalı başına aktif sigortalı 2'nin altına düşmüş bulunmaktadır. Nüfus yaşlandıkça sorun daha içinden çıkılmaz bir hal alacaktır. Sorunun çözümü'nün ötelenmesi çözümü zorlaştıracak ve daha sancılı hale getirecektir.

Dolayısıyla demografik değişim eğilimlerini dikkate alan, prim oranı, prim ödenilen süre, tahsilat oranları, kayıtdışılık, prim getirileri, toplu ödeme veya emekli aylığı ödenecek süre gibi konu ile ilgili tüm faktörleri dikkate alacak ve olanaklar ölçüsünde toplumsal mutabakatın sağlandığı bir emeklilik sistemi reformunun fazla vakit geçirilmeden ele alınıp sonuçlandırılması büyük bir önem taşımaktadır

Konsolide Bütçeden Sosyal Güvenlik Kurumlarına Yapılan Transferler				
(Milyar TL.)				
	2000	2001	2002	2003
Emekli Sandığı'na Ödenen	1.775.000	2.625.000	4.822.000	6.145.000
SSK'na Ödenen	400.000	730.000	3.180.000	4.505.000
BAĞ-KUR'a Ödenen	1.050.685	1.437.000	2.943.000	4.922.000
İşsizlik Sigorta Fonu	95.413	320.000	260.000	350.000
Toplam Sosyal Güvenlik Ödeme.	3.321.098	5.112.000	11.205.000	15.922.000
Toplam Bütçe Giderleri	46.705.028	80.579.065	115.682.350	140.053.981
Emek. Sis. Trans. / Top. Büt. Gider. (%)	7.1	6.3	9.7	11.4

Otomobil ihracatı yüzde 26, ithalatı yüzde 155 arttı

2003 yılında motorlu taşıt araç ihracatı 2002 yılına göre yüzde 37 oranında arttı. Otomobil ve hafif ticari araçlar ithalatı ise bir önceki yıla göre yüzde 253 arttı. 2003 yılında 213 bin otomobil ihracatı gerçekleşirken, 154 bin adet ithalat gerçekleşti.

2003 yılında otomobil satışları yüksek oranda bir artış yaşadı. 2002 yılına göre toplam otomobil satışları yüzde 151, yerli otomobil satışları yüzde 106, ithal otomobil satışları ise yüzde 179 oranında arttı. 10 yıllık ortalamalar göre toplam pazar yıllık 390 bin adet iken 2003 yılında yüzde 1'lik bir artış göstererek 395 bine yükseldi. İthalatın pazar payı ise yüzde 68 gibi çok yüksek bir orana ulaştı.

Türkiye 2003 yılında taşıt aracı üretiminde rekor kırdı. İlk defa toplam taşıt aracı üretimi beşyüzbin sınırını geçerek 562 bin 466 adet olarak gerçekleşti.

İç pazarda talebin canlanmasının yanında ihracatın da artarak devam etmesi sonucu rekor üretim gerçekleşti. Üretimin yüzde 65'ini oluşturan 347 bin dolayında taşıt aracı ihracatı yapıldı. Otomobil üretimi ise yüzde 44 artarak 294 bine ulaştı. Bunun yüzde 73'ü ihraç edildi. Üretimin 132 binini Renault, 71 binini Toyota ve 66 binini Tofaş gerçekleştirdi.

2003 yılı verilerine göre otomotiv sektöründe toplam ihracat 6 milyar 518 milyon dolara ulaştı. Yan sa-

nayi ihracatı ise yüzde 26 oranında artarak 2 milyar 390 milyon dolara yükseldi.

1996 yılında yüzde 13 olan toplam üretim içinde ihracatın payı 2002 yılında yüzde 74 ve 2003 yılında yüzde 65 oldu. 2003 yılında 213 adet otomobil olmak üzere toplam 359 bin motorlu taşıt ihracatı gerçekleşti.

Otomobil ve ticari araç ithalatının pazar payı 2003 yılında yüzde 55'e çıkarak rekor kırdı. 2000 yılında

bu oran yüzde 47 ve 1996 yılında yüzde 28 idi. 2003 yılında toplam pazar bir önceki yıla göre yüzde 126 artarken ithalat yüzde 153 oranında arttı.

Otomobil pazarı içinde ithal otomobillerin payı 1993 yılında yüzde 23, 1996 yılında yüzde 24 iken sürekli artış ile 2003 yılında yüzde 68 oldu. Otomobil satışları 2003 yılında 2000 yılına göre yüzde 52 ve 1993 yılına göre yüzde 49 azaldı.

1993-2003 Yıllarında Otomobil Satışları				
	Yerli	İthal	Toplam	İthalat (%)
1993	340,063	101,070	441,133	23
1994	200,947	28,216	229,163	12
1995	194,960	21,651	216,611	10
1996	182,239	57,479	239,718	24
1997	219,810	125,025	344,835	36
1998	204,054	111,536	319,590	35
1999	157,452	131,215	288,667	45
2000	207,739	258,987	466,726	55
2001	59,179	72,259	131,438	55
2002	35,519	55,096	90,615	61
2003	73,267	153,769	227,036	68

Kaynak : Otomobil Sanayicileri Derneği

TEFE makası kapatıyor

Ocak ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 2,6 düşüş gerçekleştirirken, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 2,6, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 10,8 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 23,6 artış gerçekleştirdi. Bu artışın 2,1'i tarım, avcılık, ormancılık, balıkçılık sektöründen, 0,5'i imalat sanayi sektöründen kaynaklandı. Oniki aylık ortalamalara göre Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksinde yüzde 23,6'lık bir artış görüldü. Bu artışın yüzde 32,9'u tarım sektöründen, yüzde 9,8'i enerji ve su sektöründen, yüzde 22,5'i madencilik sektöründen ve yüzde

21,6'sıda imalat sanayi sektöründe gerçekleşti. Ocak ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,7, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 0,7, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 16,2 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 24,4 artış gerçekleştirdi. Ocak ayında gerçekleşen tüketici fiyatlarındaki artışın ana harcama grupları itibarıyla dağılımına baktığımızda 0,4'ü gıda ve içki grubundan, -0,4'ü giyim ve ayakkabı grubundan, 0,3'ü konut grubundan, 0,1'i sağlık grubundan, 0,1'i ulaştırma grubundan ve 0,1'i de çeşitli mal ve hizmetlerden kaynaklandı.

TEFE	OCAK 2004	OCAK 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	2,6	5,6
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	2,6	5,6
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	10,8	32,6
(01.02.2003-31.01.2004) - (01.02.2002-31.01.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	23,6	45,9

TÜFE	OCAK 2004	OCAK 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,7	2,6
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	0,7	2,6
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	16,2	26,4
(01.02.2003-31.01.2004) - (01.02.2002-31.01.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	24,4	41,3

		2004	2003											
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
TEFE	Bir öncek aya göre değışim	2,6	3,1	3,2	1,8	-0,6	-1,9	-0,5	-0,2	0,3	0,6	1,7	0,6	
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değışim	2,6	8,9	12,4	14,4	13,7	11,5	10,9	10,7	10,7	11,3	13,2	13,9	
TÜFE	Bir öncek aya göre değışim	0,7	2,3	3,1	2,1	1,6	-0,2	-0,4	0,2	1,9	1,4	1,6	0,9	
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değışim	0,7	4,9	8,2	10,4	12,2	12,0	11,6	11,7	13,8	15,5	17,3	18,4	

Dünya ekonomisi

Çin dengeleri sarsıyor

Dünya ekonomisinin yükselen yıldızı Çin, 2003'ün üçüncü çeyreğinde yüzde 9.1'lik yüksek bir büyüme oranına ulaştı. Ucuz işçilikle sağladığı avantajı ihracata dönüştüren Çin bir çok ülkenin üretim politikalarını ve ekonomik dengelerini tehdit ediyor.

Çin, 2003 yılında ekonomik büyüme hızını, beklentilerin üzerine çıkararak yüzde 9.1'e ulaştığını açıkladı. Çin'in son çeyrek büyümesi ise yüzde 9.9 olarak açıklandı. Ülkenin Gayri Safi Yurtiç Hasılası 1.41 trilyon dolara ulaştı. Dünya çimento üretiminin yüzde 55'ini, çelik üretiminin yüzde 36'sını tek başına kullanan Çin, sahip olduğu vergi ve işgücü avantajlarıyla dünyanın en fazla doğrudan yabancı sermaye çeken ülkesi. Çin'in 2004 yılında büyüme hızını 8.4 düzeyine çıkarması bekleniyor. 2003

yılında sanayi üretimi yüzde 17 gösterirken ülkede yeni yaratılan istihdam miktarı 8.5 milyon olarak gerçekleşti.

Tüm bu olumlu gelişmelere karşın bazı ekonomistler Çin ekonomisinin aşırı ısındığı görüşünde. Artan talebin karşılanıyor olabilmesi bu ihtimalin şimdilik gerçekleşmeyeceği savlarını güçlendiriyor.

Çin hükümeti çelik, beton, tekstil ve otomobil gibi bazı önemli sektörlerde fazla yatırım yapılmasından duyduğu endişeyi dile ge-

tirdi, aşırı yatırımı kısmak amacıyla bu sektörlerde verilen banka kredilerinde kısıtlamalara gidilebileceğini belirtti.

Çin'e karşı dış ticaret açığı veren ABD ve Japonya Yuan'ın revaüle edilmesi yönündeki baskılarını artırıyor. Düşük değerli Yuan Çin'de enflasyon riskini köntüklüyor. Çin Merkez Bankası'nın, çabalarına karşılık ülkedeki para arzı yıllık bazda yüzde 20 civarında artış gösteriyor. Bu da otoritelerin ya Çin ekonomisinin fazla ısınmasına, enflasyonun artmasına izin vereceği ya

da yuanın revalüe etmek zorunda kalacağı anlamına geliyor.

Dolar

ABD doları, ülkedeki cari açığın büyümesi ve küresel güvenlik endişelerinin etkisiyle önde giden para birimleri karşısında sürekli değer kaybediyor.

Özellikle euro karşısında doların gerilemesi euroya güvenin artmasından değil, dolara olan güvenin zayıflamasından kaynaklandı. Doların euro karşısında olduğu gibi, Japon yeni karşısında da değer kaybetmesi ancak euronun yen karşısında aynı oranda değer kazanmaması, dolara olan güven-sizliği artırdı.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), ABD dolarındaki sert düşüş hızının bir sorun olduğunu ancak bunun bir panik havasına dönüştürülmemesi gerektiğini söyledi. OECD Genel Sekreteri Donald Johnston, asıl problemin dolardaki düşüş eğiliminden değil, bu hareketin hızından kaynaklandığını belirtti. Johnston, ABD'nin düşük dolar sayesinde cari işlemler açığını

aşağı çekebileceğinin altını çizdi. Johnston, ABD'deki yüksek oranlı ekonomik büyüme ve sanayi üretiminde yaşanan artışın olumlu olduğunu dile getirdi.

ABD doları, beklenenden düşük gelen istihdam verileri, cari işlemler açığına ilişkin endişeler ve ABD faiz oranlarının bir süre daha düşük kalacağı beklentisiyle diğer para birimlerine karşı değer kaybını sürdürüyor. Dolar, İsviçre francı karşısında son 7.5 yılın en düşük seviyesine

gerilerken (1.2140 Frank), euro karşısında bir ara 1.2898'e kadar çıkmıştı. ABD para birimi sterlin karşısında son 11 yılın en düşük seviyesine gelirdi.

Avrupa Merkez Bankası Baş Ekonomisti, Otmar Lssing, Av-

rupa Merkez Bankası'nın euro-nun gücünden kaygı duyduğunu söyledi. Almanya Başbakanı Gerhard Schröder de Avrupa Merkez Bankası'nın harekete geçme hakkını saklı tuttuğunu açıkladı.

Gelişmiş Ülkeler

IMF, ABD'yi ekonomik gidişat konusunda uyardı. IMF, artan bütçe açığının endişe yarattığını

belirterek, 2004 yılında 475 milyar doları

bulması öngörülen

miktarın dünya

ekonomisini tehdit

ettiğini öne sürdü.

IMF tarafından ha-

zırla-

n a n

rapor-

da, ABD'de

2001 yılından

bu yana uygu-

lanan vergi ke-

sintisi ve har-

camaların art-

masının, kısa

dönemde küresel

ekonomiyi olumlu etkilemesine karşılık, ABD'nin büyük bir mali açığa sahip olmasının önemli bir risk oluşturduğu, dolardaki güvensizliğe bağlı olarak yabancı yatırımların düştüğü kaydedildi.

Avrupa Merkez Bankası (AMB), Euro Bölgesi'ndeki kısa vadeli faiz oranını Yüzde 2'de bıraktı. AMB'nin güçlü euro nedeniyle faizleri değiştirmede tahmin edilirken, faiz oranındaki değişim için 2004 'ün ikinci yarısını beklemek gerektiği kaydedildi. AMB Başkanı Jean Claude Trichet, döviz piyasasında son dönemde yaşanan gelişmelerin euro bölgesinin ihracatını olumsuz etkilediğini belirtti. Bankanın faiz kararının ardından konuşan Trichet, küresel ekonomik iyileşmenin, döviz kurundan kaynaklanan kayıpların kısmen telafi edeceğini belirtti. Trichet, ayrıca, 2004'te, hükümetlerin bütçe dengesizlikleri sorununu çözmesi gerektiğini ifade etti.

Euro bölgesi üretici fiyatları endeksi Kasım ayında bir önceki aya göre yüzde 0.1 yükselirken, yıllık bazda, bir önceki yılın aynı dönemine yüzde 1.4 artış gösterdi. Aylık bazda düşüş göste-

ren tek sektör olan enerji sektöründe üretici fiyatları bir önceki aya göre yüzde 0.1 azaldı.

Euro bölgesinde işsizlik oranı üst üste dördüncü ayda da değişmeyerek Kasım da yüzde 8.8 düzeyinde gerçekleşti.

Gelişmekte olan ülkeler

Brezilya ekonomisinin 2004 yılında toparlanacağı öngörülüyor. Brezilya hükümeti tarafından yayımlanan raporda, yavaş büyüyen ülke ekonomisinin bu yıl

daha güçlü bir iyileşme kaydedeceği belirtilirken, ekonominin geneli için iyimser bir tablo çizildi.

Raporda, 2003 ortalarında yapılan faiz indirimlerinin kısmen de olsa etkisini gösterdiği bunun yanında yılın son çeyreğindeki sanayi üretim ve otomobil satışları artışının iyiye işaret olduğu vurgulandı. Brezilya hükümeti, ülkede büyüme hızının bu yıl yüzde 3.5'e ulaşacağını tahmin etmekte.

Azerbaycan, petrol üretim ve ihracatının 2003 yılında yatay seyrettiğini ve bu yıl da yatay seyrettikten sonra Hazar Denizi açıklarındaki yeni rezervler nedeniyle 2005 yılından itibaren önemli ölçüde artmasının beklendiğini açıkladı. Azerbaycan, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattının 2005'te devreye girmesinin ardından günlük üretimini 10 yıllık dönem içinde 1 milyon varil üstüne çıkarmayı planlamakta. Azerbaycan, 2003 yılında 15381 milyon ton (günde 310 000 varil) petrol üretmiştir. İhracat ise 8719 milyon ton olmuştur.

Vergi İstatistikleri

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNİN (1) GAYRİSAFİ YURTIÇI VE GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA İÇİNDEKİ PAYLARI (1968-2002)					
Yıllar	Vergi Gelirleri (1) Milyon TL 1	GSYİH (2) Milyon TL 2	Vergi Yüğü (%) 1/2	GSMH (2) Milyon TL 3	Vergi Yüğü (%) 1/3
1968	16,239.5	163,515.1	9.9	163,892.7	9.9
1969	19,114.0	182,759.9	10.5	183,356.2	10.4
1970	23,002.9	205,566.8	11.2	207,814.8	11.1
1971	31,424.5	255,061.0	12.3	261,072.6	12.0
1972	39,012.9	304,862.4	12.8	314,139.6	12.4
1973	51,957.8	383,471.0	13.5	399,088.6	13.0
1974	65,156.5	520,008.7	12.5	537,677.6	12.1
1975	95,008.8	674,129.8	14.1	690,900.8	13.8
1976	127,055.2	856,952.0	14.8	868,065.8	14.6
1977	168,248.7	1,096,484.7	15.3	1,108,270.7	15.2
1978	246,419.7	1,632,392.3	15.1	1,645,968.5	15.0
1979	405,483.7	2,850,589.7	14.2	2,876,522.9	14.1
1980	749,849.4	5,230,617.5	14.3	5,303,010.2	14.1
1981	1,190,203.8	7,901,027.1	15.1	8,022,745.3	14.8
1982	1,522,329.2 (3)	10,492,186.4	14.5	10,611,859.2	14.3
1983	1,934,491.9	13,905,812.7	13.9	13,933,008.1	13.9
1984	2,372,211.1	21,997,145.5	10.8	22,167,739.9	10.7
1985	3,829,117.0	35,095,480.8	10.9	35,350,318.4	10.8
1986	5,972,033.9	51,079,323.8	11.7	51,184,759.3	11.7
1987	9,051,003.1	74,721,925.2	12.1	75,019,388.0	12.1
1988	14,231,761.2	129,224,504.6	11.0	129,175,103.7	11.0
1989	25,550,319.8	227,324,008.1	11.2	230,369,937.1	11.1
1990	45,399,534.3	393,060,170.5	11.6	397,177,547.4	11.4
1991	78,642,770.2	630,116,960.5	12.5	634,392,841.1	12.4
1992	141,602,093.8	1,093,368,044.8	13.0	1,103,604,908.9	12.8
1993	264,272,936.4	1,981,867,095.5	13.3	1,997,322,597.4	13.2
1994	534,888,082.4 (4)	3,868,429,189.0	13.8	3,887,902,916.5	13.8
1994	587,760,247.7 (5)	3,868,429,189.0	15.2	3,887,902,916.5	15.1
1995	1,084,350,504.0	7,762,456,071.3	14.0	7,854,887,166.7	13.8
1996	2,244,093,829.9	14,772,110,189.0	15.2	14,978,067,283.0	15.0
1997	4,745,484,021.0	28,835,883,135.0	16.5	29,393,262,147.0	16.1
1998	9,228,596,187.3	52,224,945,129.0	17.7	53,518,331,580.0	17.2
1999	14,802,279,916.3	77,415,272,000.0	19.1	78,282,966,809.0	18.9
2000	26,503,698,413.3	124,583,458,276.0	21.3	125,596,128,755.0	21.1
2001	39,735,928,149.7	178,412,438,499.0	22.3	176,483,953,021.0	22.5
2002	59,631,867,852.1	276,002,987,852.0	21.6	273,463,167,796.0	21.8

(1) Yalnız genel bütçedeki vergi gelirlerini kapsar
(2) Cari fiyatlarla (Yeni seri)
(3) 12 aylık (Mali Yılı 1 Ocak - 31 Aralık olarak uygulanmaya başlandığından, 10 aylık olan tahsilat muayese için 12 aylığa dönüştürülmüştür)
(4) EDV, NAV ve EMTV Hariç
(5) EDV, NAV ve EMTV dahil

Kaynak : Gelirler Genel Müdürlüğü

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Aralık (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2003 Yılı Bütçe Hedefi
	2002	2003	Artış (%)		
Gelirler	75.592	100.238	32.6	11.9	100.782
Genel Bütçe Gelirleri	74.604	98.496	32.0	11.4	100.357
Vergi Gelirleri	59.632	84.334	41.4	19.4	85.955
Gelirden Alınan Vergiler	19.343	25.710	32.9	12.2	26.115
Gelir Vergisi	13.718	17.058	24.3	4.9	17.197
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	325	544	67.3	41.3	
Kurumlar Vergisi	5.575	8.644	55.0	30.9	8.918
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	4.444	6.895	55.1	30.9	
Servetten Alınan Vergiler	734	2.092	185.0	140.7	2.329
Motorlu Taşıtlar Vergisi	696	1.206	73.2	46.2	1.140
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	30.064	43.952	46.1	23.3	44.960
Dahilde Alınan KDV	11.543	15.388	33.3	12.5	16.046
Taşıtlar Alım Vergisi	142	229	61.2	36.1	
Özel Tüketim Vergisi	6.009	22.299			22.353
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	985	1.160	36.1	14.9	1.064
Özel İletişim Vergisi	852	1.048	23.0	3.8	1.103
Özel İşlem Vergisi	513	664	29.4	9.2	935
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	9.487	12.579	32.5	11.9	12.531
İthalde Alınan KDV	8.857	11.642	31.4	10.9	11.683
Vergi Dışı Normal Gelirler	10.875	10.242	-0.9	-16.3	10.294
Katma Bütçe Öz Gelirleri	989	1.742	76.1	48.7	425
Harcamalar	115.682	140.054	21.0	2.1	145.949

*Hesaplama Tüfe % 18.4 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2003-Q3	2002	2001	2000	1999	1998
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	108.383	273.463	176.484	125.596	78.283	53.518
GSMH (milyon dolar)		179.898	145.693	200.002	185.267	206.552
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	4.9	7.8	-9.5	6.3	-6.1	3.9
Kişi başına GSMH (ABD Doları)		2.584	2.123	2.965	2.879	3.255
Üretim İndeksi	119.5	102.5	92	101	95.7	100.9
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	33.555	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974
Toplam ithalat (Milyon/Dolar)	48.963	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-15.407	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	68.5	69.0	75.7	51.0	65.4	58.7
İşsizlik Oranı (%)	9.4	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	178.711	149.869	122.157	36.421	23.005	11.693
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	137.924	131.200	113.826	118.702	102.992	96.429
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-4.034	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984

	2004		2003		2002
(Milyar TL)	16 Ocak	9 Ocak	26 Aralık	17 Ocak	27 Aralık
Emisyon	12.245.803	10.718.364	10.844.508	7.939.871	7.707.082
Para Arzı					
- M1	24.063.436	20.958.096	21.564.149	15.217.225	14.258.860
- M2	89.675.138	81.923.649	80.922.936	62.544.937	61.195.275
- M3	94.953.858	86.407.400	86.565.043	66.653.376	64.399.837
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	83.623.593	75.766.118	75.677.074	57.691.503	56.294.199
- Vadeli Tasarruf	55.389.061	51.089.926	50.174.043	39.353.073	38.675.412
- Vadesiz Tasarruf	7.769.767	5.160.551	5.853.366	4.140.555	3.262.560
- Vadeli Ticari	10.222.641	9.875.627	9.184.744	7.974.639	8.261.003
- Vadesiz Ticari	5.453.783	5.576.345	5.580.690	3.729.610	3.784.187
- Resmi Mevduat	4.788.341	4.063.669	4.884.231	2.493.626	2.311.037
Kredi Stoku	52.090.200	52.638.400	51.748.279	36.209.125	35.159.807
- Tüm Banka Kredileri	52.090.200	52.638.400	51.748.279	35.959.125	34.909.807
- M.B. Kredileri	0	0	0	250.000	250.000
Bank. El. Tah. ve Bono	102.598.530	96.212.910	97.459.504	82.293.209	81.616.926

Mevzuat Değişiklikleri

- 02 Ocak 2004** - Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 03 Ocak 2004** - 2003/6607 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 06 Ocak 2004** - 2003/6645 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 2004 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı (Dördüncü Düzey Ekonomik Kodlar ve Belge Düzeni)(Sıra No:1)
- Yatırımlarda Devlet yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2002/1 Sayılı Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (2003/5)
- 07 Ocak 2004** - Portföy Yöneticiliği Faaliyetine ve Bu Faaliyette Bulunacak Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No:75)
- Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VI, No:16)
- 10 Ocak 2004** - Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:21)
- Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği (Seri No:30)
- 11 Ocak 2004** - 21 Ekim 2003 Gün ve 25266 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 13 Ekim 2003 Gün ve 2003/6286 Sayılı 2004 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı
- 15 Ocak 2004** - Tahsilat Genel Tebliği (Seri No:430)
- Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Sıra No:2004/1)
- 16 Ocak 2004** - Sosyal Sigortalar Kurumu Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
- 20 Ocak 2004** - 2004/6730 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 22 Ocak 2004** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:327)
- 23 Ocak 2004** - 5070 Elektronik İmza Kanunu
- 2004/6743 18/2/1963 Tarihli ve 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununun 5 inci Maddesinde Yer Alan (I) Sayılı Tarifedeki Vergi Miktarları Hakkında Karar
- Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No:43)
- Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No:29)
- Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No:31)
- Gümrük Genel Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Gümrük İşlemleri) (Seri No:32)
- 24 Ocak 2004** - Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No:30)
- 29 Ocak 2004** - Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:22)
- Sigorta Primlerinin Hesabına Esas Tutulacak Kazançların Aylık Tutarının Tespitinde Nazara Alınmayacak Olan Yemek Parası ile Çocuk ve Aile Zamlarının Günlük ve Aylık Tutarlarının Tespitine İlişkin Tebliğ
- 30 Ocak 2004** - Aracı Kuruluşların Kamuyu Aydınlatma Esaslarına ilişkin Tebliğ (Seri:V, No:77)
- 31 Ocak 2004** - 5083 Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun
- 2004 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı (Sıra No:3)

Vergi Takvimi

- 05.02.2004** - Yıllık Harçların Ödenmesi
- 05.02.2004** - Motorlu Taşıtlar Vergisi 1.Taksit Ödemesi
- 09.02.2004** - Ocak 2004 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 10.02.2004** - 16-31 Ocak Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi.
- 10.02.2004** - Ekim-Kasım-Aralık 2003 Dönemine ait Kurum Geçici Verginin Beyanı.
- 10.02.2004** - Ekim-Kasım-Aralık 2003 Dönemine ait Gelir Geçici Verginin Beyanı.
- 13.02.2004** - 16-31 Ocak Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 16.02.2004** - Basit Usulde Vergilendirilen Mükelleflerin Gelir Vergisi 1. Taksit Beyanı.
- 17.02.2004** - Ekim-Kasım-Aralık 2003 Dönemine ait Kurum Geçici Verginin ödenmesi.
- 17.02.2004** - Ekim-Kasım-Aralık 2003 Dönemine ait Gelir Geçici Verginin ödenmesi.
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 20.02.2004** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İntikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı Ödenmesi
- 20.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisinin Beyanı
- 20.02.2004** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 24.02.2004** - 1-15 Şubat Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 25.02.2004** - 1-15 Şubat Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 26.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödemesi
- 26.02.2004** - Ocak 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisinin Ödemesi

Ocak 2004 Kronoloji

- 01 Ocak** Tüm dünya her hangi bir olay yaşamadan, coşku içinde 2004 yılına girdi.
- 02 Ocak** Türkiye İhracatçılar Meclisi 2003 yılında ihracatın 47 milyar 891 milyon dolara ulaştığını açıkladı.
- 03 Ocak** Mısır'da 133'ü Fransız 142 yolcu ve 6 mürettebatsız havalanan Mısır şirketine ait bir boing 737 Charter uçağı Kızıldeniz'e düştü, kurtulan olmadı.
- 04 Ocak** Gürcistan'da yapılan seçimleri Saukaşvili kazandı.
- 05 Ocak** TL'den 6 sıfır atacak yasa tasarısı TBMM'ye sunuldu.
- 06 Ocak** Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Ankara'ya gelerek Cumhurbaşkanı Sezer ve Başbakan Erdoğan ile görüştü.
- 07 Ocak** Yunanistan'da iktidar partisi PASOK'un başkanı Kostas Simits, liderliği Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'ya bıraktı.
- 08 Ocak** KKTC'de Mecliste bulunan dört siyasi partinin genel başkanı Ankara'da Başbakan Erdoğan'la görüştü.
- 09 Ocak** ABD, Saddam Hüseyin'in savaş esiri olduğunu açıkladı.
- 10 Ocak** Cumhurbaşkanı Sezer Çalışan Gazeteciler Günü nedeniyle yayınladığı mesajında, meslek etiğinin her şeyin üstünde tutulması gerektiğini vurguladı.
- 11 Ocak** KKTC'de CTP lideri Mehmet Ali Talat'la DP lideri Serdar Denktaş, Toplumsal Uzlaşma ve Çözüm Hükümeti kuracaklarını açıkladı.
- 12 Ocak** Hava Kuvvetlerine ait bir Fanton uçağı düştü, iki pilot hayatını kaybetti.
- 13 Ocak** TÜPRAŞ ihalesinde yüzde 66'lık kamu hissesine en yüksek teklif 1.3 milyarlık Zorlu-Efremov Kautschuk'dan geldi.
- 14 Ocak** Kamu Reformu Yasa Tasarısı'nın İçişleri Komisyonu ile Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerde CHP ve AKP milletvekilleri arasında kavgaya dönüşen tartışmalar yaşandı.
- 15 Ocak** Ankara'ya gelen AB Komisyonu Başkanı Prodi, Türkiye'nin AB üyeliğine çok yaklaştığını söyledi.
- 16 Ocak** Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Elektronik İmza Yasası kabul edildi.
- 17 Ocak** Kapatılan İmar Bankası'nda hesapları bulunanlar 10 milyar liraya kadar olan paralarını almaya başladılar.
- 18 Ocak** Irak'ta işgal güçlerinin karargahı önünde düzenlenen intihar saldırısında 25 kişi öldü, 131 kişi yaralandı.
- 19 Ocak** Star Grubu çalışanları 6 aydır maaşlarını alamadıkları gerekçesiyle canlı yayında eylem yaptı.
- 20 Ocak** TÜBİKAT'ta Prof. Dr. Nüket Yetiş'in siyasal etkiyle başkanvekili seçildiğini ileri süren başkan yardımcılarını topluca istifa etti.
- 21 Ocak** Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sıkıp Sabancı 2004 yılında 1 milyar dolarlık yatırım yapacaklarını açıkladı.
- 22 Ocak** Tuncay Özilhan, TÜSIAD Başkanlığını Ömer Sabancı'ya devretti.
- 23 Ocak** Türkiye genelinde etkili olan soğuk hava İstanbul'da afete dönüştü. Binlerce kişi yollarda kaldı, şehre elektrik, su ve doğalgaz verilemedi.
- 24 Ocak** Başbakan Erdoğan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Annan ile görüşerek Kıbrıs için müzakerelerin başlatılmasını istedi.
- 25 Ocak** NATO'nun Afganistan'daki en üst düzey sivil yetkilisi olarak atanan Hikmet Çetin görevine başladı.
- 26 Ocak** Başbakan Erdoğan ABD ziyaretinin ilk gününde New York'ta işadamlarıyla bir araya geldi.
- 27 Ocak** Gaziantep Anakent Belediye Başkanı Celal Doğan CHP'ye döndü.
- 28 Ocak** Başbakan Erdoğan ABD Başkanı Bush ile Beyaz Saray'da bir görüşme yaptı.
- 29 Ocak** ABD Dışişleri Bakanı Powell, Kıbrıs sorununda ABD'nin aracılık rolü üstlenmediğini ancak çözüm için bütün taraflara baskı yapacaklarını söyledi.
- 30 Ocak** Şişecam'da çalışan 5 binden fazla cam işçisi greve başladı.
- 31 Ocak** Musul'da bir karakola düzenlenen intihar saldırısında 10 Iraklı öldü. Irak Türkmen Cephesi Tuzhurmatu bölge sorumlusu öldürüldü.